

“SAME, SAME BUT DIFFERENT NAME”

– En flerfallstudie med fokus på stagnerande orter och rådande hegemonier i planeringen

Elisabeth Skogelind
Masterarbete 30 hp
Masterprogrammet för Strategisk Fysisk Planering
Blekinge Tekniska Högskola
2016-05-23

BLEKINGE TEKNISKA HÖGSKOLA Sektionen för planering och mediedesign

FÖRFATTARE Elisabeth Skogelind

TITEL Same same, but different name

UNDERTITEL En flerfallstudie om stagnerande orter och rådande hegemonier i planeringen

HANDLEDARE Christer Persson

EXAMINATOR: Bertil Malmström

PROGRAM Masterprogram i Strategisk Fysisk planering

KURS FM2559 Masterarbete i Strategisk Fysisk planering

OMFATTNING 30 hp under vårterminen 2016

FÖRORD

Den här studien har utförts under vårterminen 2016 som en avslutning på masterprogrammet Strategisk fysisk planering vid Blekinge tekniska högskola.

*”Om man inte vet var man ska är det ingen idé att skynda sig.
Man vet ändå inte när man kommer fram.”*

Uppstartssträckan för den här studien var lång och kändes till en början oöverstiglig. Efter otaliga mängder kaffe och en hel del huvudbry fann jag till sist min väg, mitt ämne och problemformulering. Den berömda ketchup-effekten blev mot slutet ett faktum.

Jag vill passa på att rikta tack till ett antal personer som hjälpt och stöttat mig längs vägens gång i min totala förvirring, frustration och även i stunder av positivt ”flow”. Ett särskilt tack till min handledare Christer Persson som genom superb vägledning hjälpt mig framåt i mitt arbete. Jag vill även rikta ett stort tack till mina informanter vid Växjö, Alvesta och Tingsryds kommun för att ni delade med er av era värdefulla erfarenheter.

Jag vill också tacka er, Evelina och Rinja för att ni avsatt av er dyrbara tid för att korrekturläsa min uppsats. Därtill vill jag tacka mina vänner, mamma, pappa och mina två kära systrar. Tack för ert otroliga stöd och peppande, inte bara under den här uppsatsvåren, utan under alla mina fem utbildningsår. Ni har trott på mig när jag inte gjort det själv!

Till sist, tack till dig Malin! Stor eloge till dig för att du har stått ut med mitt ständiga babbel under dessa månader. Utan dig som sällskap och bollplank under evinnerliga timmar på Pedagoggen hade nog inte det här förordet blivit skrivet den här våren.

Elisabeth Skogelind
Göteborg, Maj 2016

SAMMANFATTNING

Idag har det skapats en demografisk obalans mellan städer och landsbygd i Sverige. Den demografiska utvecklingen visar att det i dagsläget främst är mindre orter som minskar befolkningsmässigt. För kommuner innebär avflyttningsorter en rad konsekvenser. Den här studien syftar till att studera hur fenomenet kring stagnerande orter bemöts i praktiken av kommunen som aktör. Fokus i studien är att undersöka kommuners omvärldsanalyser, strategier och målbilder gällande utveckling och planering. Studiens teoretiska ramverk grundar sig i teorier kring *hegemoniska* tankesätt och *planeringsdoktriner* i relation till lokal och regional planering och utvecklingspolitik, utifrån begrepp som till exempel normer och diskurser. Det empiriska materialet tar utgångspunkt i följande tre fallstudieorter och dess kommuner: Åryd (Växjö kommun), Moheda (Alvesta kommun) och Ryd (Tingsryd kommun), i Kronobergs län. En dokumentstudie i form av en kvalitativ innehållsanalys av fördjupade översiktsplaner för respektive fallstudieort har utförts och semistrukturerade personliga intervjuer med tjänstemän i kommunerna. Studiens resultat visar att kommunernas förutsättningar är av betydelse för deras förhållning till stagnation. De studerade materialet visar även tendenser att kommunernas omvärldsbild skiljer sig i de framtagna planerna, gentemot tjänstemannaperspektivet. I studiens resultat går även att uttyda vissa generella mönster i kommunernas omvärldsanalys, strategier och målbilder för utveckling, som skulle kunna härledas till att planeringen är präglad av dominerande normer och ideal.

Nyckelord: Hegemoni, normer, doktrin, tillväxt, landsbygdsutveckling, stagnerande orter, omvärldsanalys, planeringskontextens värderingar

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

KAPITEL 1.

1. INLEDNING	8
1.1 Bakgrund	9
1.2 Problemformulering	11
1.3 Syfte & frågeställningar	11
1.4 Avgränsning ämne	12
1.5 Disposition	12

KAPITEL 2.

2. FORSKNINGSÖVERSIKT	14
2.1 Tillväxt & utveckling i hela landet	14
2.2 Föreställningar och tankesätt inom planeringen	17
2.3 Hela Sverige ska leva!	19
2.4 Sammanfattning	21

KAPITEL 3.

3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	24
3.1 Hegemoni & normer	25
3.2 Planeringskontextens normer & värderingar	25

KAPITEL 4.

4. FORSKNINGSDESIGN, PRESENTATION AV FALL & METOD.....	28
4.1 Fallstudie	28
4.2 Strategier kring val av urval	29
4.3 Urvalskriterier & val av fall	30
4.4 Kronobergs län	32
4.5 Presentation av fallstudieorter	33
4.5.1 "Fördjupad översiktsplan – del Åryd" - Växjö kommun (2013)	33
4.5.2 "Fördjupad översiktsplan för Moheda" - Alvesta kommun (2014) ..	34
4.5.3 "RYD 2030, Fördjupning av översiktsplanen" - Tingsryd kommun (2013) .	34

4.6 Metod Del 1 - Insamlingsmetoder	35
4.6.1 Dokumentstudie	35
4.6.2 Intervjuer	36
4.7 Metod Del 2 - Analysmetod	38
4.7.1 Kvalitativ Innehållsanalys	38
4.7.2 Definierade temaområden	41
KAPITEL 5 .	
5 . EMPIRI	43
5.1 TEMA 1 – Omvärldsanalys & strategier i tre orter	43
5.2 TEMA 2 – Politik, inriktningsbeslut & ekonomiska resurser	48
5.3 TEMA 3 – De fördjupade översiktsplanerna & deras skildring	50
KAPITEL 6 .	
6 . DISKUSSION & SLUTSATS	56
6.1 Diskussion	56
6.2 Slutsats	63
REFERENSLISTA	65
Bilagor	69

KAPITEL 1.

1. INLEDNING

I det här inledande kapitlet ges en introduktion till studiens ämne, syfte och frågeställningar. Inledningsvis följer först en presentation av begreppet hegemoni, en av studiens fokusutgångspunkter.

Den italienska filosofen och marxisten Antonio Gramsci ifrågasatte varför arbetarklassen i Italien accepterade att bli förtryckta. Varför valde de att stödja det styrande fascistiska partiet och varför gjorde inte medelklassen revolution mot den styrande makten? (Gramsci 1967:10–11). Förklaringen till det, enligt Gramsci, berodde på att den fascistiska styrande klassen i sin maktutövning hade lyckats skapa normer för tänkandet och handlandet, ett tillstånd av maktutövning som Gramsci kom att benämna som *Hegemoniskt*. Utifrån Gramsci kan följaktligen *hegemoni* beskrivas som en maktutövning som sätter upp normer för tänkandet och handlandet, inom olika områden, till exempel inom politiken som väldigt sällan ifrågasätts av den breda massan. Utifrån Gramscis tankemotiv *upprätthålls* samhällen följaktligen inte bara av vedertagna samhällsordningar eller genom den styrande klassens förmåga att regera genom makt och förtryck. Här lyfter Gramsci även hur de grupper som är undertryckta rättar in sig i ledet och ställer sig till den styrande klassens världsuppfattning eftersom deras tankesätt och ideal har blivit styrande för "det sunda förnuftet" (Gramsci 1967:9–14).

Hegemoni som begrepp och maktutövning är den huvudsakliga utgångspunkten för den här studien i relation till lokal och regional utvecklingspolitik. Här kan *hegemonier* bli problematiska eftersom det finns en stor tendens att vissa idéer, tillvägagångsätt och strategier blir dominerande eller "*rent av hegemoniska i det lokala politiska samtalet*". Det kan leda till att det skapas bestämda föreställningar, vägar eller fokusområden som anses som de korrekta (Syssner 2012:41–43). Här går det att göra en koppling till Janken Myrdals (2008) diskussion kring begrepps användning. Den begrepps användning som används för att beskriva företeelser och skeenden påverkar i hög grad också själva handlandet. Det finns en stor tendens enligt Myrdal att använda positiva begrepp som är oproblematiska i den meningen att de inte motsätter sig rådande samhällsnormer. Exempel på uttryck och begrepp som skulle kunna härledas som rådande normer inom dagens samhällsplanering går att koppla till nedanstående uttryck:

"Tillväxt och utveckling i hela landet"

"Längtan efter att återskapa den attraktiva, blandade och livfulla staden"

"Hela Sverige ska leva!"

Formuleringar och begrepps användning likt ovanstående är vanligt förekommande inom den svenska samhällsplaneringen idag, vilket kommer diskuteras mer ingående i senare delar i den här studien. I koppling till den kommunala planeringen kommer följande perspektiv med utgångspunkt till normer gällande samhällsplaneringen att diskuteras:

- Tillväxt
- Föreställningar och tankesätt inom planeringen
- Landsbygdsutveckling och dikotomin mellan land och stad

Tankesätten avspeglar sig i samhällsplaneringen, till exempel tillväxtplanering sker både i storstäder, mindre städer, samhällen/tätorter och byar. Inom planeringen går det att härleda vissa ledande ideal och tankesätt som visar sig genom en begreppsanvändning som uttrycks genom ord som attraktivitet, blandstad, urban och inte minst den "hållbara staden" (Tunström 2009:175). Ett exempel är hur staden och det urbana har kommit att bli normen för planeringen vilket också tydligt präglar synen på landsbygden och dess utveckling. Uttrycket "*Hela Sverige ska leva*" har uppkommit som en kritik mot storsamhällets problemlösningssmodell och skildrar en kritik mot rådande stadsideal inom planeringen. Det finns en tendens att planeringen även gällande landsbygden och mindre orter vill påföra den urbana normen överallt och göra varje liten ort "urban" (Forsberg 1996:36). Det är emellertid inte alltid som dessa dominerade ideal och normriktningar inom samhällsplaneringen stämmer överens med verkligheten. Ett exempel på det är tillväxtplaneringen i förhållande till den demografiska befolkningsutvecklingen i Sverige de senaste årtiondena. Intressant att lyfta är hur planeringen och utvecklingen av stagnerande kommuner och orter på landsbygden¹ sker utifrån en påverkan av dessa ideal. Hur sker planeringen när tillväxt och det urbana kan ses som normen när den demografiska utvecklingen sedan länge varit negativ?

Befolkningsutvecklingen i Sverige går stabilt framåt sett ur ett generellt perspektiv vilket framhålls av Syssner (2014). Vissa delar av Sverige växer i snabb takt men det finns andra delar som minskar. Tillväxten i Sverige är emellertid ojämn och befolkningen på landsbygden minskar andelsmässigt allt mer i förhållande till de större städerna (Syssner 2014:30). Hur bemöts det här ute i praktiken, ute i kommunerna när det finns samhällen/orter och kommuner som stagnerar? Hur förhåller sig kommuner som aktör till utvecklingen när det går att se tendenser av ledande och normer ska kan präglade den lokala utvecklingen? (Syssner 2012:41–43).

1.1 BAKGRUND

Urbanisering och befolkningskoncentration kan ses som globala megatrender. Sverige är inget undantag. Sverige urbaniseras fortfarande snabbt och det är en ihållande trend som ser ut att fortsätta, som kan antas leda till en allt mer ojämn demografisk utveckling inom Sveriges gränser (Syssner 2014:31–32). Landsbygden har i mer än 100 år präglats av en tillbakagång då allt fler människor i takt med industrialiseringen och en ökad urbanisering flyttat till städerna i en allt större utsträckning, "*där fanns jobben och de nya idéerna*" (Kåks & Westholm 1994:109). Det har skett en utveckling från en era då industrin och jord- och skogsbrukets råvaruproduktion var ledande och styrande för människors lokaliseringssmönster. Det fanns i de flesta fall någon form av bruk eller industriell verksamhet i mindre orter som banade väg för utvecklingen.

¹ En definition kring begreppet följer i avsnitt 2.3

Idag har det skett en strukturomvandling som främst har påverkat mindre arbetsmarknadsregioner och mindre orter på grund av att den traditionella näringen har minskat som följd av tjänsteproduktionens utveckling (Länsstyrelsen Kronoberg 2005:8-9). Det är inte av lika stor betydelse att ha nära till arbetet idag som förr och det leder till nya möjligheter bostadsmässigt. Det beror på den ökade rörligheten i samhället, genom till exempel längre arbetspendling och att relationen mellan arbete och bostad blivit allt mer oberoende varandra. Det är således svårt att helt förklara skilda bosättningsmönster, då förändringarna är påtagligt ojämna. I vissa bygder och orter ökar befolkningen påtagligt men på andra platser med liknande förutsättningar kan befolkning minska. Det kan finnas tydliga skillnader mellan platser och områden med en geografisk närhet till varandra och där tillgängligheten är likartad (Kåks & Westholm 1994:7,15). Vedertaget är att vissa landsbygdsområden, i synnerhet de som ligger i anslutning till större städer, lockar till sig inflyttare. Utvecklingen de senaste åren visar att det är de mindre tätorterna, som inte har en geografisk närhet till storstadsområden, som minskat mest andelsmässigt. Det kan förklaras med att de mindre tätorterna inte kan mäta sig med den service som finns i storstädernas omnejd eller den naturmiljö som finns på landsbygden. Utvecklingen mot tjänstebaserade verksamheter har också lett till ett större krav på kompetens på arbetskraft vilket har medfört att allt fler ungdomar de senaste årtiondena har flyttat till större städer med bättre utbildningsmöjligheter (Länsstyrelsen Kronoberg 2005:8-9).

Urbaniseringen och industrisamhällets framväxt har i stort gynnat en sammanpressad bosättning, under utvecklingen grundlades inriktningen inom planering mot en fokusering vid staden och dess utveckling (Forsberg 2013:204). Omflyttningen från landsbygd till stad kan ses som en av de största utmaningarna inom den moderna planeringen. Det uppstod en motsättning mellan att lösa bostadsituationen i städerna och försök att bemöta konsekvenserna av minskande förvärvsarbetande skattebetalare i utflyttningsorterna. Det resulterade i att det skapades en rumslig obalans mellan städer och landsbygd (Forsberg 2013:203–204).

Demografiska förändringar och tillbakagångar är svåra och i princip omöjliga att råda över, klart är att en ojämn demografisk utveckling innebär konsekvenser för arbetsmarknader, ekonomi, planering och politiken i kommunerna (Sysner 2014:31–32). Folkminskning och förändrad åldersstruktur anses generera indirekta och direkta effekter på ekonomin. På ett nationellt och internationellt plan påverkas tillväxt, budgetbalans och inflation. På en kommunal nivå kan till exempel en förändrad åldersstruktur på sikt påverka behovet av kommunal service om till exempel kostnader för äldreomsorg och sjukvård ökar i takt med att antalet pensionärer ökar och det framtida kommunala skatteunderlaget och lokal tillgång på arbetskraft (Westholm 2004:8).

1.2 PROBLEMFORMULERING

Det finns dominerande tankesätt inom samhällsplaneringen som har kommit att bli normen för många kommuner i deras arbete. I sin tur har det inneburit att kommuner i många fall styr och fokuserar utifrån vissa specifika synsätt och värderingar. Det har utvecklats skilda rutiner, synsätt och arbetssätt inom planeringen som anses som de bästa och mest eftersträvarbara. Begreppsmässiga normer har utvecklats om vad som anses som ekonomiskt och politiskt korrekt, rätt och fel, eller bra respektive dåligt. Det har skapats självklara sanningar om hur utvecklingen i en kommun ska ske eller bör riktas och det innebär att vissa intressen och värderingar sätts i fokus framför andra. Dominerande normer kan vara problematiska eftersom det skapas värderingar och en utveckling utifrån begrepp som har en tendens att bli låsta utifrån en förställning, att det bara finns en väg att gå. Det kan leda till att vissa kommunala delar gynnas framför andra, vissa intressen kan blir åsidosatta framför andra, vilket kan skapa onyanserade synsätt i kommuners omvärldsanalys och strategiarbete.

1.3 SYFTE & FRÅGESTÄLLNINGAR

Studiens generella syfte är att undersöka hur kommuner som aktör planerar och ser på utvecklingen i stagnerande orter inom sina kommuner och studera hur deras omvärldsanalys ser ut. Vidare är syftet att studera vilka värden som är i fokus i kommunernas generella framtoning och undersöka vad som förefaller dominera bilden. Avsikten med studien är att undersöka och diskutera hur stagnation hanteras och bemöts av kommuner. Det för att diskutera och lyfta riktningar och vägar som kommuner tillämpar för att bemöta utvecklingen och undersöka deras tillvägagångsätt.

Studiens frågeställningar är följande:

- Hur förhåller sig kommuner som aktör till stagnerande orter/tätorter inom sina kommuner och hur bemöts utvecklingen i dessa delar?
- Vilken förhållning och omvärldsanalys har kommunerna samt vilken framtoning har kommunerna gällande utvecklingen/planeringen i dess mindre tätorter?
- Finns det några tendenser av proaktiv planering eller någon inomkommunal anpassningspolitik för att bemöta utvecklingen i stagnerande orter, vilka strategier går att uttyda?

Intentionen med studien är inte att försöka erhålla en lösning i frågan gällande hur kommuner ska bemöta stagnation inom sina kommuner. Skilda kommuner och orter kan stå inför olika geografiska, ekonomiska och arbetsmarknadsmässiga förutsättningar. Det finns därför inte något entydigt normativt svar eller normativ lösning.

1.4 AVGRÄNSNING ÄMNE

Det finns mångfaldiga perspektiv av ämnen att diskutera i fråga om stagnation och orters utveckling som skulle kunna inkluderas och studeras närmre. Den specificerade fokuseringen och syftet för den här studien är emellertid att undersöka hur kommuner som aktör planerar och förhåller sig till orter som stagnerar. En aspekt som idag kan anses som relevant i gällande mindre orters utveckling är frågan om migration, eftersom många mindre orter idag växer befolkningsmässigt, det som en följd av invandring och rådande förhållanden i omvärlden. Det går utifrån den aspekten att ifrågasätta den här studiens syfte eftersom många avfolkningsorter idag växer rent statistiskt. Jag är som författare medveten om aspekten. Fokuseringen i den här studien syftar till att studera hur kommuners omvärldsanalys ser ut och vilka värden och aspekter som är i fokus i kommuners planering av mindre orter, migrationsaspekten har därför bortsetts.

1.5 DISPOSITION

Studien är indelad i 6 kapitel.

Kapitel 1 inleds med en bakgrundsbeskrivning där generella faktorer gällande studieämnet presenteras. Kapitlet följs sedan av studiens problemställning, syfte och frågeställningar samt en kort diskussion om avgränsning kring studiens ämnesval.

I Kapitel 2 följer forskningsöversikten där centrala utgångspunkter presenteras utifrån tre normer och ideal som går att härleda i samhällsplaneringen: tillväxt, föreställningar och tankesätt inom planeringen.

Vidare i kapitel 3 följer studiens teoretiska utgångspunkter, vilka baseras på teorier och begrepp som går att åtfölja *hegemoniska* tankesätt och föreställningar.

Kapitel 4 redogör för studiens forskningsdesign, ger presentation och bakgrundsbeskrivning av studiens fall samt presenterar studiens metoder. Först sker en presentation av studiens forskningsdesign, strategier kring urval och fall, därefter följer en kort bakgrundsbeskrivning av fallen. Kapitlet avslutas med en redogörelse av studiens metoder. Metoden är indelad i två delar som särskiljs utifrån studiens insamlings- respektive analysmetoder. Kapitlet avslutas med en presentation av de tre temaområden som definierats utifrån den insamlade empirin.

Kapitel 5 redovisar studiens empiriska resultat. Resultatet presenteras utifrån de tre specificerade temaområdena.

I kapitel 6 följer studiens slutdiskussion där analysämnen diskuteras med utgångspunkt till de tre definierade temaområdena, teoretiska utgångspunkter och studiens syfte. Kapitlet avslutas med en kortfattad slutsats där studiens frågeställningar besvaras.

KAPITEL 2.

2. FORSKNINGSOVERSIKT

Kapitlet syftar till att sätta studien i ett större forskningssammanhang samt att peka ut centrala forskningsutgångspunkter med utgångsläge i studiens syfte och frågeställningar. Avsikten med kapitlet är att se vilka förhållningsätt som finns inom forskningen.

2.1 TILLVÄXT & UTVECKLING I HELA LANDET

Rubriken ovan är regeringens ambition, att hela Sverige ska kunna vara med och bidra till en positiv utveckling. <I slutet av 1990-talet började samhället få ett allt större fokus mot att erhålla tillväxt (Korpi 2004:46). Fokuseringen vid tillväxt har öppnat upp för en bred debatt som till största del bygger på tillväxtpolicys och normskapande inom planeringen, en debatt om tillväxtpolitik. Det här avsnittet återger en del av den policydebatten.

Ett fokus gällande lokal tillväxt är ekonomisk tillväxt, som anses avgörande för att förbättra samhällets välfärd. Ett vanligt mått på ekonomisk tillväxt, är inkomst/invånare. Andra synsätt som förekommer är förändring gällande antalet arbetstillfällen som anses generera välstånd genom inkomstökning, fastighetsvärde och vinster i företag. Antalet arbetstillfällen anses också skapa välstånd för både privatpersoner och företag (Fjertorp 2012:19–20).

Idag engagerar sig många politiker och tjänstemän i strategier för att skapa lokal tillväxt, främst gällande befolkningstillväxt. Normen inom den kommunala planeringen utifrån Fjertorp (2012) är att befolkningstillväxt är positivt och att det är eftertraktat att nya invånare flyttar till kommunen. Att den demografiska utgångspunkten har fått ett stort fokus är inte anmärkningsvärt. Befolkningens storlek, och ålder kan kopplas samman med sociala och ekonomiska förhållanden. En annan förklaring är att demografi är relativt stabil variabel, vilket kan ses som en fördel i arbetet med prognoser och visionsarbete (Westholm & Waldenström 2008:8). Korrelationen mellan låg befolkningstäthet och hög arbetslöshet innebär en kontinuerligt pågående befolkningsminskning som kan resultera i negativa välfärdseffekter och höga kommunala omkostnader för att generera välfärdsservice för kommunens invånare (Malmberg & Korpi 2000:14).

Realiteten i stora delar av Sverige är att många arbetsmarknader, kommuner och lokalsamhällen har små möjligheter att växa både invånarmässigt och ekonomiskt, men normen för utveckling syftar till tillväxt och en befolkning som ständigt ökar. Den typ av bygd som ökat i befolkning har varierat med tiden, sedan 1990-talet är det främst kommuncentra och mindre tätorter som har minskat och utvecklats sämst (Westlund & Pichler 2000:16). *”Vissa orter minskar och andra ökar”*, en faktor som kommer bestå, emellertid är mönstret att tillväxttakten stiger med ortsstorleken (Korpi 2004:44–45).

De flesta av de svenska kommunerna företar åtgärder för att uppnå målet att skapa befolkningstillväxt. Det kan till exempel ske genom åtgärder som att bygga bostadsområden i attraktiva lägen eller att kommunen bedriver platsmarknadsföring för att skapa en attraktiv bild av kommunen (Fjertorp 2012:20). Enligt Fjertorp (2012) är en förklaring till kommuners stora fokusering vid befolkningstillväxt också att antalet invånare i kommunen ses som en avgörande förutsättning för den kommunala verksamheten (Fjertorp 2012:19–20).

Fokusering vid tillväxt har öppnat upp en debatt gällande det kommunala ansvaret, kommunala strategier och hur stort fokus tillväxt bör ha inom planeringen. Den brittisk forskaren Yvonne Rydin (2013) är kritisk till att den tillväxtfokuserade planeringen, som hon anser ses som det enda alternativet. Rydin lyfter ett behov av att rikta uppmärksamheten mot andra befogenheter, incitament och skapa nya normer inom planeringen som ger mer utrymme till åtgärder från ett "bottom-up"-perspektiv. Rydin föreslår även en reformering av det brittiska planeringssystemet för att inkludera nya planeringsverktyg och arbetssätt som ser till orters utveckling utifrån att åstadkomma "bara hållbarhet", inte bara tillväxt (Rydin 2013:35). Rydin förkastar inte helt en tillväxtfokuserad planering. Huvudargumentet som Rydin framhåller är att det är otillräckligt att endast se till och förlita sig på tillväxt inom planering som enda möjliga väg. Det är enligt Rydin ett ofullständigt sätt att möta de behov som finns i alla skilda samhällssektorer, för att säkra en livskvalitet för alla hushåll och ett mer hållbart samhälle (Rydin 2013:188). Ett liknande resonemang går även att härledas utifrån en svensk kontext.

Westholm (2004) lyfter bland annat att strävan mot tillväxt kan vara en bra målsättning, men han betonar att en allt för stark tilltro och ett förgivettagande kan leda till framtida felinvesteringar, då tillväxt överallt inte är det mest troliga framtidsscenario. Att ha en positiv framtidstro är bra men målsättningarna och bedömningarna inför den framtida utvecklingen kan inte vara för realistiska (Westholm 2004:7). Korpi (2004) lyfter att svårigheten att uppnå tillväxt inte går att förbise. Den demografiska utvecklingen som pekar mot en allt mindre arbetsför befolkning innebär att det måste ske en allt större positiv inflyttning (2004:46). Rydin (2013) för ett liknande resonemang och lyfter att det behövs övervägningar som även ser till låga tillväxtscenarier som är mer överensstämmande med verkligheten och scenarier som riktar sig mer till behoven hos mer utsatta grupper i samhället, till exempel invånare med låg medelinkomst (Rydin 2013:187).

Vidare ifrågasätter även Fjertorp (2012) tillväxtfokuseringen utifrån Kommunallagen (1991:900) Han anser att kommuners strävan för att verka för befolkningstillväxt inte kan anses som ett uppdrag utifrån lagen. Fjertorp framhåller att kommuners huvudsakliga uppgift utifrån kommunallagen snarare bygger på att upprätthålla välfärden för de invånare som redan är bosatta i kommunen. Erlingsson et al. (2011) lyfter ett liknande perspektiv. Deras slutsats är bland annat att kommuner i sin starka strävan att erhålla befolkningstillväxt har "*..sjösatt kreativa satsningar som i bästa fall har ifrågasatt effekt, i sämsta fall är direkt samhällsekonomiskt skadliga.*" Likt Fjertorp betonar Erlingsson et al. vikten av att i första hand förvalta det grundläggande välfärdsuppdraget på ett optimalt sätt, till exempel skola och barnomsorg (Erlingsson et al. 2011:8).

Sysselsättningsituationen lyfts av Malmberg och Korpi (2000:13) som avgörande för tillväxtfokuseringen och att möjligheten till arbete påverkas vid en befolkningsökning respektive befolkningsminskning. En minskande befolkning kan vara bra för det lokala sysselsättningsläget eftersom färre personer konkurrerar om jobben. Den motsatta och mer vanliga uppfattningen är emellertid, vilket betonas av Korpi och Malmberg att en minskande befolkning innebär en minskad lokal efterfrågan. Det i sin tur innebär en minskad sysselsättning och att en ort/region kan hamna i en negativ utvecklingspiral gällande utflyttning, minskad sysselsättning och ytterligare utflyttning. I glesbefolkade områden är det vanligen svårare att matcha arbete och kompetens (Malmberg & Korpi 2000:14).

Korpi (2004) betonar att det inte är oproblemiskt att ta till sig befolkningsframskrivningar för de områden där utvecklingen är negativ. Det är inte vanligt att planera för en minskande befolkning eftersom det finns en rädsla att uppfattas som pessimistisk, vilket kan sätta sin prägling på området och till exempel influera medborgarnas engagemang och investeringar (Korpi 2004:26). Det är en fråga som även Erlingsson tar upp i en debattartikel i Dagens Samhälle (2015), där han framhåller att det nästintill är "politiskt självmord" att gå till val med en politik som talar för en befolkningsminskning. Dessutom lyfter Erlingsson att det vanligen inte finns några lokalt anknutna strategier för att bemöta oundvikliga problem som negativ tillväxt innebär (Erlingsson 2015).

Vidare lyfter Rydin (2013) ett behov av att snarare se till välbefinnande och vikten att ta tag i frågor som ojämlikhet och hållbarhet utifrån ett gemensamt perspektiv. Rydin skriver att det behövs ett planeringssystem, en profession och ett antal skilda verktyg som ser till och möjliggör olika val i olika orter och som kan tillämpas vid olika tillfällen beroende på vilka verktyg och vilket arbetssätt som är mest passande för tillfället (Rydin 2013:202). Det är inte fördelaktigt att enbart fokusera på tillväxt och de positiva sidorna, det är även viktigt att se till dess begränsningar. Att endast fokusera på tillväxt skriver Korpi (2004:46) är att enbart fokusera och se till möjligheterna. Grunden till Korpi (2004) och Westlunds (2004) resonemang går att härleda till att målet om tillväxt för vissa kommuner, städer och orter är ett svåruppnåeligt mål men trots det är tillväxt påtagligt i centrum (Korpi 2004:44).

2.2 FÖRESTÄLLNINGAR & TANKESÄTT INOM PLANERINGEN

Gällande rådande föreställningar och tankesätt inom planering är planeringsdoktriner ett relevant och nära besläktat begrepp att diskutera i koppling till hegemoni. Planeringsdoktriner har sin grund i uppbyggda strukturer och perspektiv kring policy-skapande, varav det kan ses som viktigt att förstå den planeringskontext som till exempel kommunala planer utgår och utvecklas från (Roodbol-Mekkes et al 2012:378).

Begreppet *planeringsdoktriner* myntades av Andreas Faludi i slutet av 1980-talet i syfte att belysa arbetsätten inom det nederländska planeringssystemet. Som begrepp är *planeringsdoktriner* ett starkt attribut inom den nationella nederländska planeringen (Roodbol-Mekkes et al. 2012:377). Det finns vissa likheter mellan *planeringsdoktriner* och Thomas Kuhns begrepp gällande paradig. Skillnaden är att Kuhn diskuterar paradig utifrån det vetenskapliga samhället medan Faludi inriktar sig specifikt mot planeringsområdet och planeringssamhället (Faludi 1996:43). Även Moa Tunströms avhandling (2009) går att koppla an till *planeringsdoktriner* utifrån ett svenskt perspektiv där hon lyfter begrepp som är sammankopplade till den attraktiva utformningen av stadsmässighet, till exempel den täta staden, blandstaden, funktionsblandning, attraktivitet som fått epitet inom stadsplaneringen (Tunström 2009:86, 88).

Innebörden av *planeringsdoktriner* är en samling idéer om den rumsliga organisationen inom ett specifikt geografiskt område, utvecklingen av ett område och hur organisationen och utvecklingen borde hanteras (Faludi 1989). Enligt Faludi och van der Valk består *planeringsdoktriner* av två delar. En del relaterar till den rumsliga strukturen och dess process, den andra ser till planeringsprocessen (Van der Valk & Faludi 1997:66). *Planeringsdoktriner* inom den strategiska planeringen bygger på uppsatta ramverk som styr tankesätten i utvecklingen av översiktliga strukturer och strategiska planer, vilka bygger på en samling beslut tagna av aktörer som är delaktiga i formandet av planeringen (Faludi 2000:303). Aktörer som är involverade i den strategiska planeringen sätter upp en gemensam referensram vilket Faludi refererar till som *planeringsdoktriner*, ett ramverk som skapar och erhåller en viss inriktning för vilken inriktning planeringen ska ta (Faludi 2000:311). Doktriner skapar således ett ramverk men åsyftar till att forma tankegångarna hos aktörer som är involverade i den fysiska planeringen, inte till att forma den fysiska miljön i sig (Faludi 2001:663).

Planeringsdoktriner syftar till att införliva rumsliga principer och skapa en slags bild eller abstrakt figur för det tänkta planområdet, tillsammans med framtida directioner av utvecklingen. En *planeringsdoktrin* bör byggas upp för att fastna i planerares sinne, och locka till ett agerande av de underliggande idéerna och hjälpa planerare att förmedla bilden till allmänheten genom planerna. Några exempel på rumsliga organisationsprinciper, lyckade exempel på kraftfulla metaforer och *planeringsdoktriner* är till exempel, "Londons green belt", Köpenhamns fingermodell samt "The Green heart" i Nederländerna (Faludi 1996:45).

Planeringsdoktriner kan följaktligen ses som en inramande anordning för planerare. Enligt Faludi och Van der Valk (1997) är nyckeln är innebörden inom strategisk planering att förstå manifesterandet av inramandet av tankar och handlande (van der Valk & Faludi 1997:58). Problem definieras av och genom doktriner och dess ramar i vilken värderingar är formade. Ramarna hjälper till att skapa mening för de aktörer som är involverade och tolkade utifrån ramarna. Doktriner eller paradigm kan inte ses som en rättfram reflektion av verkligheten eftersom verkligheten omtolkas utifrån betraktaren och de problem som doktrinen bör lösa kan också vara omtolkade (Faludi 1996:43).

En viss kritik till doktriner har uppkommit, till exempel finns det dem som anser att planeringsdoktriner har en tendens att bli allt för ensidiga, då idéer och normer vädjar till det sunda förnuftet, och ålägger att skapa nästintill enbart positiva associationer. Det skapas vissa "sanningar" som inte bara ses som sanna för planerare utan även för politiken och allmänheten (Van der Valk & Faludi 1997:66). Vagnby och Jensen (2002) förhåller sig emellertid till viss del kritiska till *planeringsdoktriner*. De framhåller att *planeringsdoktriner* är för snäva begreppsmässigt för att kunna fånga upp förändringar eftersom fokuseringen ligger vid övergångar mellan olika faser och övergången mellan olika begrepp och ideal. Det är emellertid en faktor som Faludi och Van der Valk (1994:24–25) är medvetna om. De framhåller att det doktrinära tänkandet kan innebära att vissa faktorer åsidosätts och att det kan skapas så att säga "blinda fläckar" i planeringsprocesser som måste tillrättas.

Vidare kan Moa Tunström anses ha ett visst kritisk förhållningssätt gällande *planeringsdoktriner*. Hon argumenterar bland annat mot att inte skapa ett enhetligt urbant material och efterfrågar en ständigt pågående diskussion kring stadsutveckling, både språkligt och i sökande av nya begrepp och alternativa tolkningar (Tunström 2009:175). Utifrån en svensk stadsbyggnadsdiskurs för Tunström en diskussion kring "den goda staden" och skapandet av ideal och problem i den svenska stadsplaneringen (Tunström 2009:129). Staden som begrepp är i fokus, hur stad och urbanitet konstrueras i planeringspraktiken, utifrån laddade begrepp och formuleringar. Den goda staden benämns utifrån centrala begrepp som attraktiv eller levande, karakteriserad av en mångfald av möten och mötesplatser i syfte att skapa en stadsmässig atmosfär.

Begrepp som attraktivitet och levande kopplas som regel samman med vissa urbana strukturer och bebyggelsekaraktärer som anses som attraktiva. Begreppen tillämpas också som generella målbilder inom planeringen. Innebörden av en attraktiv och levande stad har enligt Tunström inte någon enhetlig betydelse. Dess innehåll kan härledas till ett antal faktorer, som till exempel en blandning av trafikslag och funktioner, hög tillgänglighet för alla, möten och mötesplatser, viktiga ingredienser som lyfts för att åstadkomma ett rikt stadsliv. Täthet, funktionsblandning och attraktivitet, vikten av stadskärnan och vattennära boende lyfts som aspekter i relation till attraktivitet. Även mångfald och de synonyma begreppen variation och blandning är centrala begrepp utifrån uppfattningen om att en god stadsmiljö är variationsrik (Tunström 2009:100–103).

Tunströms kritik mot att skapa enhetliga urbana ideal går att sättas i relation till hur Faludi (1989) betonar att en *planeringsdoktrin* måste vara relativt stängd för att kunna erhålla en slags stabilitet, men att den parallellt måste vara tillräckligt öppen för att kunna absorbera sociala förändringar för att fortsätta att vara relevant för samhället. En konsekvens kan annars bli att vissa vägar, attityder och ansatser sker per automatik eftersom ses som rationella. Det har sin grund i att det skapas en kontext med godtagna begrepp och normer. Analytiska närmanden om vilka tillvägagångsätt och synsätt som ses som bäst tillämpliga i sammanhanget, vilka inte ifrågasätts då de anses som självklara, normer inom doktrinen blivit vedertagna i implementeringen (Vagnby & Jensen 2002:4).

2.3 HELA SVERIGE SKA LEVA!

I sammanhanget av rådande föreställningar och tankesätt inom samhällsplaneringen kan den traditionella synen om uppfattningen av landsbygden och dess orter anses som ett intressant perspektiv att diskutera och lyfta med utgångspunkt till hegemoniska föreställningar.

Uttrycket *”Hela Sverige ska leva”* är namnet på en organisation som grundades som en kritik mot den modernism och mot storsamhällets problemlösningsmodell som utvecklades som en följd av urbaniseringen och framväxten av stadsideal. Organisationen uppkom som en kritik mot att landsbygden sågs utifrån ett utifrånperspektiv, ett urbant perspektiv och en förklaringsmodell som inte såg till landsbygden, dess mindre bygder och orter (Forsberg 2013:206). Landsbygdsforskning anses och uppfattas ett relativt tunt och delat forskningsfält som än så länge inte kunnat definieras (Westholm & Waldenström 2008:2). Det finns ingen enhetlig landsbygdsdefinition i Sverige, inte heller internationellt. I Sverige använder myndigheter olika definitioner som de bygger utifrån en lämplighet till sina egna behov. Sätten att dela in lands- och glesbygd är mångfaldiga, det bygger också till viss del på att begreppet innefattar en variation av sociala, ekonomiska och miljömässiga förhållanden (Westholm 2008:51).

Landsbygd som begrepp är mångfacetterat. Det används och definieras olika i skilda sammanhang. Emellertid inkluderar de flesta definitioner av landsbygden mindre tätorter. Landsbygden kan följaktligen definieras som de områden som inte räknas som större städer eller större tätorter. När landsbygden och dess utveckling diskuteras i den här studien inkluderas mindre orter i begreppet, därav fokuseringen vid landsbygdsforskning i det här avsnittet. SCB definierar inte landsbygd utan ser snarare landsbygd som det som blir över. Allt annat som inte kan definieras som tätorter det vill säga, sammanhängande områden med högst 200 meter mellan husen och med minst 200 invånare ses som landsbygd (Svanström 2015). Med utgångspunkt till SCB:s statistikdatabas gällande urval för den här studien utgår definitionen för landsbygden främst från SCB:s definition för landsbygd, andra definieringar och utgångspunkter kommer att beaktas mer allmänt.

En vanligt förekommande bild av landsbygden är att det är *”marginella och perifera områden med sysselsättningsproblem, negativ befolkningsökning och servicenedläggelse”* (Forsberg 1996:41–42). En ledande inställning inom glesbygdspolitik bygger enligt Hjern (1996) främst på en bild av en bygd med en gles och icke-resursstark periferi som staten eller EU ger resurser för att bygderna ska överleva i en värld där täthet och ekonomiska progressiva områden är normen. Den centrala politiska viljan för landsbygden är svag, det är stordrift och effektivitet som prioriteras skriver Hjern (1996:50). Det underliggande problemet enligt Westholm och Waldenström (2008) beror på att det de lokala befolkningsunderlaget är avgörande för kostnaderna av för samhällsfunktioner. En gles befolkningsstruktur innebär högre samhällskostnad per invånare och medför även ökade svårigheter att bibehålla kommersiell och offentlig service (Westholm & Waldenström 2008:3).

Gunnel Forsberg lyfter ett behov att utveckla landsbygdsbegreppet utifrån en annan ny syn på relationen mellan stad och land och ett behov av en annan begreppsutveckling (Forsberg 1996:41–42). En liknande förhållning likt Forsberg, gällande generaliseringar av begrepp har även Moa Tunström (2009). Tunström fokuserar som nämndes i föregående avsnitt på begrepp utifrån stadsbyggnadstyper som till exempel förort/innerstad, tät/gles, förort/innerstad. Det har blivit en norm att dela in platser som karaktäriseras som antingen eller och att rumsliga kategorier tillskrivs platser, vilka avgör om de ses som ideala eller inte. Det skapar generella uppfattningar om olika platser och områden (Tunström 2009:84–85).

På landsbygden har partnerskap och lokalt drivande grupper större vikt än i städerna (Waldenström 2008:393). Westlund och Pichler (2008) framhåller att aktiviteten och sammanhållningen i en bygd kan anses ha ett positivt inflytande på invånares benägenhet att stanna kvar och även flytta tillbaka (Westlund & Pichler 2008:18). Westlund (2008) framhåller att den sociala ekonomin och det sociala kapitalet stärker landsbygden och dess orter. Att främja den lokala utvecklingen genom endast politiska beslut är inte genomförbart skriver Westlund. För att förändra normer, värderingar och nätverk måste offentliga organ, likt kommuner innan de vidtar åtgärder vara medvetna om det sociala kapitalets betydelse (Westlund 2008:227–228). I den här frågan, lyfter Waldenström (2008:393) fram en risk att det ideella engagemanget anpassas till den politiska administrationen samt att de bygder som saknar egna grupper marginaliseras. Waldenström betonar att olika bygder har skilda förutsättningar, till exempel har tätortsnära områden till viss del andra förutsättningar än glesare bygder. Även bygder som står inför likartade problem har unika förutsättningar.

En annan viktig faktor som Waldenström (2008) lyfter är betydelsen av vilken inställning en kommun har till ortsutvecklingen. kommunen står för mycket av servicen och planeringen och kan utgöra en viktig länk till andra myndigheter och är därmed en avgörande aktör för utvecklingen i orterna (Waldenström 2008:396, 403). Westholm lyfter till exempel möjligheten att planera och utveckla välmående lokalsamhällen som inte växer, utan där fokus snarare ligger på att hushålla med de resurser som finns (ekonomiska och mänskliga resurser) och hur en enskild kommun eller plats länkar ut i omvärlden (Westholm 2004:22).

Med utgångspunkt till Myrdal (2008) och hans betoning vid vikten av att problematisera och ifrågasätta begrepp är det relevant att ifrågasätta begreppet landsbygdsutveckling. Landsbygdsutveckling är ett vanligt förekommande begrepp inom politiken och i planeringssammanhang.

Problematiken grundar sig enligt Forsberg (1996) i synen på landsbygden, att det finns en underton i definitionen av begreppet och att landsbygden behöver utvecklas. Forsberg ifrågasätter om det verkligen är underutveckling som är landsbygdens problem, hon skriver att landsbygden har problem, men inte för att den är underutvecklad utan för att den helt enkelt är avskild begreppsmässigt och politiskt från staden (Forsberg 1996:35). Människan och dess livsvillkor i urbana miljöer blir vanligen ledande för normen, det finns inga verktyg som specifikt ser till landsbygden och dess möjligheter, där förutsättningar blir en slags restprodukt (Westholm & Waldenström 2008:3). Grunden till det anser Forsberg botten i att staden och det urbana är normen och när landsbygdens sätts i dess relation framstår den som annorlunda.(Forsberg 1996:41–42).

Myrdal (2008:39) framhåller att landsbygdsutveckling i sig är ett komplext och starkt positivt laddat, eftersom det finns en inbyggd politiskt målsättning i begreppet om att människor ska bo kvar på landsbygden. Begreppet skulle kunna tolkas utifrån att det behövs någon form av utveckling på landsbygden för att locka till sig invånare och få befintliga invånare att stanna kvar.

2.4 SAMMANFATTNING

De tre avsnitten som ovan behandlats har utgjort underlag för granskning av det empiriska materialet och analysen. Utifrån den tidigare forskningen går det generellt att fastställa rådande normer och ideal i samhället, till exempel att både planeringen och politiken är avgörande för samhällsplaneringen. Det kan därmed anses relevant att lyfta de faktorer som anses underbygga idealen och normerna vilket kan förklara varför de blivit rådande inom planeringen.

En avgörande anledning till att tillväxt kan sägas ha blivit rådande i planeringen går att härleda till det kommunala ansvaret. Kommuner bygger den största delen av sin budget på skatteintäkter, det gör att invånare ses som avgörande för verksamheten. Befolkningstillväxten anses bidra till ekonomisk tillväxt, vilket i sin tur resulterar i högre skatteintäkter som genererar i större resurser inom den kommunala organisationen. Det kan även ha en viss grund i att det kommunala arbetet vanligen är förlagt till prognos- och visionsarbete där den demografiska utvecklingen ofta är i fokus, eftersom det är en enkel variabel att hantera. Den är mätbar ekonomiskt och stabil i sig självt. Statistiskt finns korrelations samband mellan låg befolkningstäthet, minskad lokal efterfrågan, minskad utflyttning och hög arbetslöshet, vilket anses leda till en negativ utvecklings spiral genom försämrade välfärdseffekter och höga kommunala kostnader.

Vidare kan existensen av doktriner antas ha en avgörande påverkan på omvärldsanalys och strategier i kommuners planarbete. Det skapas en doktrinär inramning som kan åstadkomma att styra tankesätten och därmed handlandet, för både planerare, politiker, opinionsledare och invånare. Det gör det relevant att se till den kontext som normer och ideal utvecklats från eftersom dessa i sin tur påverkar själva planeringen. Begrepps användningen är i fokus, den konstruerar planeringspraktiken, utifrån laddade begrepp och formuleringar.

Den rådande bilden och uppfattningen av landsbygden och dess orter går att härleda till att landsbygden och staden har särskilts från varandra, både begreppsmässigt och politiskt. Det kan antas ha sin grund i att platser tillskrivs vissa karaktärer och kvaliteter, generella uppfattningar utifrån ett normativt sätt att dela in platser. Därtill innebär färre invånare, desto högre kostnader och ökade svårigheter att upprätthålla både den kommersiella och offentliga servicen, vilket innebär höga investeringskostnader. Det är verkligheten i många av dagens landsbygdsorter som ska överleva i en omvärld där sammanpressad bosättning och ekonomiska progressiva områden är normen.

Urbanisering och framväxt av det urbana som norm kan anses som faktorer som till viss del lagt grunden till de ideal och normer som går att avspegla i samhällsplaneringen. Ovan sammanfattade aspekter kan tillsammans utgöra bakomliggande faktorer som ligger till grund för rådande normer och ideal som generellt går att härledas i dagens samhällsplanering. Dessa aspekter kommer vidare att beaktas i slutdiskussionen för den här studien gällande dess inverkan på kommuners omvärldsanalys, syn på utvecklingen och planering i mindre orter.

KAPITEL 3.

3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Följande kapitel presenterar de utgångspunkter som utgör den teoretiska referensramen för studien mot vilka det empiriska materialet kommer att analyseras. De valda teorierna ska fungera som analytiska verktyg för att kunna besvara studiens frågeställningar.

Det teoretiska perspektivet för studien grundar sig i teorier kring *hegemoniska* tankesätt och *planeringsdoktriner*, vilka kan antas ha en påverkan på hur kommuners omvärldsanalys, dess planering och hur dem som aktör förhåller sig till utvecklingen i orter. Makten är delegerad och decentraliserad till kommunerna och dess politiker. Parallellt i frågan om makt går det att lyfta hur den kommunala verksamheten är styrd och kan anses vara påverkad av rådande normer och ideal inom professioner och diskurser som tillsammans sätter upp ramarna för verksamheten, inriktningen för planeringen, dess strategier och tillvägagångsätt.

Utifrån Winther Jørgensen och Phillips (2000:7,20) är makt produktiv eftersom den bildas i och genom till exempel doktriner och diskurser som blir styrmedel som kan åstadkomma att styra och kontrollera utvecklingen samt påverka och styra tankesätt och handlingar. Det är så idéer om möjliga lösningar uppstår och fastslås och här finns en risk att det skapas etablerade sanningar om vad som ses som bättre och sämre (Sysner 2012:44–45). En liknande utgångspunkt har även Allmendinger (2009,) gällande vetenskapen, dess paradigm och utveckling. Allmendinger framhåller att vetenskapen inte överger en teori så länge det inte finns någon bättre som kan ersätta den. Det gör enligt Allmendinger att det skapas ett slags vakuum då forskare fortsätter att använda teorier som har blivit falsifierade tills bättre förklaringar utvecklas. Det skapas ett ramverk där vetenskapliga resultat accepteras utifrån sociala konstruktioner och gamla tolkningar försvaras till dess att de inte håller längre (Allmendinger 2009:7).

Det leder vidare till Gramsci och hans begrepp *hegemoni* och *planeringsdoktriner* utifrån Faludi som är de två huvudsakliga teoretiska utgångspunkterna för den här studien. Tillväxt, föreställningar och tankesätt inom planeringen och landsbygdsutvecklingen samt dikotomin mellan land och stad kan ses som normer och tankesätt intressanta att beakta utifrån sammanhanget av *planeringsdoktriner* det *hegemoniska* perspektivet.

3.1 HEGEMONI & NORMER

En av de övergripande teoretiska utgångspunkterna för den här studien bygger således på Gramsci och begreppet *hegemoni*. *Hegemonier* bygger på att det skapas föreställda tankesätt som leder till att det till exempel inom samhällsplaneringen finns vissa normer av som styr tänkandet. Begreppet bygger på makt och maktutövning och sker utifrån Gramsci (1967) genom mindre uttalade överenskommelser av normer och idéer som kan få inflytande och verka genom skapade av *hegemoniska* föreställningar. Gramsci framhåller att den stora massans filosofi blir att acceptera den moral, de traditioner och de normer som är institutionaliserade och gjorda till självklara regelmässiga sanningar i det samhälle de lever i. Den styrande gruppen har fått gehör och gjort sina normer och värderingar till sanna (Gramsci 1967:9–14).

Hegemoniska föreställningar kan enligt Syssners tolkning av Gramsci åstadkomma att skapa vissa uppfattningar inom planeringen om vad som beslutsmässigt anses som eftersträvansvärt och hur dessa beslut bör fattas. Det kan skapa föreställningar som Syssner uttrycker det som normaliseras och befästs och som inte ifrågasätts, trots att de skulle kunna ses som problematiska (Syssner 2012:43–44).

I begreppslig relation till *hegemoni* står normer, ett begrepp som i den här studien används med utgångspunkt för att diskutera *hegemoniska* föreställningar. Det finns ständigt normer om vad som anses som normalt, accepterat och eftersträvansvärt. Dessa normer kan skilja sig åt över tid, mellan olika länder, regioner, samhällen men det går enligt Syssner att urskilja i de flesta sammanhang. Rammar vilka människor väntas rätta sig efter eller beslut som anses som mer eftersträvansvärda (Syssner 2012:41–43). Gramscis idéer om *hegemoni* blir ytterligare intressanta i relation till hur kommuner förespråkar sin kommun utåt. Om vissa uppfattningar och normer blir dominanta till exempel som en följd av språklig påverkan och det politiska samtalet framhåller Syssner att sannolikheten ökar för att dessa frågeställningar ska få faktiska och stora konsekvenser. Det beror på att det sker en automatisk reproducering av normer och ideal som inte ser till en mångfald av uppfattningar eller ett demokratiskt perspektiv (Syssner 2012:44–45).

3.2 PLANERINGSKONTEXTENS NORMER & VÄRDERINGAR

För att förstå utvecklingen av den urbana planeringen är *planeringsdoktriner* även intressant och användbart som teoretiskt perspektiv i den här studien. *Planeringsdoktriner* som begrepp kan medföra en förståelse kring planeringskontexten i sig, dess ideal och värderingar och utveckling med strategier och förändringar utifrån ett långsiktigt perspektiv. *Planeringsdoktrinen* kan användas för att förstå den planering eller för att uttolka den kontext som råder i kommunerna. *Planeringsdoktriner* användas i skilda geografiska kontexter för att analysera planeringssystem och hur dess utfall kan påverkas

och influeras av tankemönster (2002:377). Roodbol-Mekkes et al. (2012:379–380) skriver att *planeringsdoktriner* kan användas för att analysera existerande mönster av konsensus. Doktriner kan användas som ett analytiskt verktyg för att begreppsliggöra skilda idéer och tankemönster om ”bra planering” och dess utförande i praktiken i en specifik kontext.

Ett synonymt begrepp i relation till doktriner är diskurser som kan ses som ett maktmedel som skapar grund för planeringen. Diskurser är emellertid mer instabila gentemot doktriner. Inom socialkonstruktivismen ses språket som avgörande för konstruktionen och förståelsen av den sociala verkligheten. Diskurs utifrån Winther Jørgensen och Phillips definition är: ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). Synsättet bygger på att det är den sociala handlingen som styr och formar världen. Diskurser är meningsskapande och syftar till att erhålla och skapa sanningar, vilket skulle kunna liknas vid en slags *hegemonisk diskurs* om vad som anses som det mest naturliga. Språket skapar tillsammans med andra strukturella förutsättningar en slags möjlighetsram som ser olika ut i olika sammanhang (Sysner 2012:44).

Det är inte bara planerare som har idéer och ideal som formar utformningen av kommunala planer. Det finns även politiker och tjänstemän på till exempel näringslivssidan, utbildnings- och kulturförvaltningen vars åsikter, uppfattningar och kunskaper kan betyda mycket för vad som specificeras som viktigt eller drivande i en specifik fråga. Utifrån det perspektivet går det att diskutera ett ytterligare synonymt begrepp i relation till doktriner, *professionskultur*. Professioner har nämligen betydelse för utvecklingen av *planeringsdoktriner*. Genom professioner går det att smälta av närmandet eller förståelsen av ett visst begrepp. Begrepp som välfärd och tillväxt kan som exempel förstås olika beroende på professionstillhörighet. Professioner kan därmed ses som en del av en diskursformation, vilket innebär att ord, uttalanden, symboler och liknande som alla innebär olika saker i skilda kontexter är beroende av sin kontext för en bredare förståelse (Allmendinger 2009:2). Det finns etiska koder inom professioner – förhållningsätt, bemötande utveckling och liknande, vilket kan liknas vid en slags doktrinär förvaltning av den egna kulturen inom professionen (Brante 2009:17–18).

Sammanfattning

Hegemoni och *planeringsdoktriner* är de huvudsakliga teoretiska begreppen i den här studien då de är mer överordnade, fasta och stabiliserade i sin karaktär. Begrepp som kan anses åtfölja *hegemoni* och *planeringsdoktriner* som därtill tillämpas är: diskurser, normer, paradigm, samt professionskultur. Dessa begrepp är relevanta verktyg för studien utifrån ett teoretiskt perspektiv, men som synonyma begrepp och användningssätt för att förstå och sätta studien i ett vidare perspektiv.

KAPITEL 4.

4. FORSKNINGSDESIGN, PRESENTATION AV FALL & METOD

Den här studien har en kvalitativt fokuserad forskningsstrategi som bygger på en flerfallstudie där semistrukturerade intervjuer och en dokumentstudie tillämpas som insamlingsmetoder. Utöver de två insamlingsmetoderna kommer även kvalitativ innehållsanalys att användas som analysmetod vid genomarbetningen av det insamlade materialet. I det här kapitlet presenteras studiens forskningsdesign, strategier kring urval och val av fall samt en kort bakgrundsbeskrivning av fallen. Till sist presenteras studiens metoder. Metoden är indelad i två delar utifrån insamlingsmetoder respektive analysmetod.

4.1 FALLSTUDIE

Fallstudie utgör forskningsdesignen för den här studien. Fallstudier bygger enligt Denscombe (2006:41) om att hitta och belysa det generella genom att studera det enskilda och specifika. Att genomföra fallstudier är en vedertagen forskningsdesign inom samhällsforskningen, främst gällande mindre undersökningsenheter. Definitionen för fallstudie är utifrån Yin (2009:18) en empirisk studie som undersöker ett samtida fenomen på djupet och utgår från en verklighetsförankrad kontext. Innebörden av ett fall definieras utifrån Bryman (2013) som studier av en specifik plats, ett samhälle eller ett bostadsområde som exempel. Syftet med fallstudier är att studera den aktuella miljön eller en specifik situation i fråga (Bryman 2013:74–75). En vanlig kritik mot fallstudier som forskningsdesign, vilket lyfts av Yin (2009:15) och Flyvbjerg (2006:3-4), utgår från frågan om det är möjligt att generalisera från ett enda fall. Både Yin och Flyvbjerg anser att vetenskapliga studier likväl bygger på samma generaliserbara forskning eftersom likväl den vetenskapliga forskningen generaliseras utifrån teoretiska utgångspunkter.

Den här studien är en flerfallstudie. Att inkludera fler fall i en studie är ett sätt att öka representativiteten och objektiviteten i fallstudier. Yin (2009) framhåller att de flesta flerfallstudier i allmänhet blir starkare än fallstudier med ett fall som vanligen är mer begränsade informationsmässigt. Yin betonar samtidigt att generalisering likväl kan uppstå oberoende om fallstudien inkluderar fler fall eller inte (Yin 2009:24,39). Kritiker till flerfallstudier anser att undersökningarna gör att forskare tappar fokus från den kontext som ska studeras och istället fokuserar på hur de fall som studeras kan jämföras med varandra. Grunden i en flerfallstudie och den komparativa forskningsdesign lyfter Bryman emellertid är möjligheten att kunna urskilja specifika drag för två eller fler fall, vilka skapar utgångspunkten för de teoretiska reflektionerna om fallens resultat och dess jämförande (Bryman 2013:76–78).

För att kunna studera och svara på studiens frågeställningar på ett mer djupgående plan behövdes med utgångspunkt till tidsmässiga resurser ett urval av fall. Intentionen att en flerfallstudie, utifrån ett maximerat urval av fall gå på djupet för att undersöka hur kommuner med olika förutsättningar hanterar och bemöter samma fenomen. Det kan möjliggöra för en generell förståelse men också skildra om kommuner använder sig av olika tillvägångsätt eller anammar fenomenet annorlunda. Denscombe (2006:44) betona här vikten av att avgränsa fallstudier genom att välja ut specifika exempel i en större grupp och motivera urvalet utifrån studiens syfte. För att begränsa urvalet och mängden material har studien utgått från tre kommuner i Kronobergs län (vilka presenteras mer ingående i efterföljande kapitel) som skiljer sig åt förutsättningsmässigt.

Inom kvalitativa studier är forskaren en naturlig del i forskningen. Det gör att tillförlitligheten och repriseringen av kvalitativa studier ifrågasätts. En central del inom den kvalitativa forskningen är utifrån Creswell (2003) därför att förhålla sig kritiskt reflexiv till sin studie för att öka objektiviteten i resultatet. Det är viktigt att reflektera över sin egen roll som forskare, egna erfarenheter och bakgrund eftersom de tillsammans med studiens forskningsfrågor har en benägenhet att skapa generaliseringar och bidra till en bristande transparens. En medvetenhet kring att dessa faktorer influerar tolkningar och därav påverkar resultatet är ett sätt att göra studier mer reflexiva. Det är därför essentiellt att förhålla sig kritisk och reflektera kring negativa aspekterna av val av forskningsdesign och metodval (Creswell 2003:186).

4.2 STRATEGIER KRING VAL AV URAVAL

Kronobergs län är föremål för den här studien, det som en följd av att kommunerna i länet bidrog till studiens ämnesval. Det skedde under en praktik på Växjö kommun i november 2015, under ett kvartalsmöte på länsstyrelsen Kronoberg, med kommuntjänstemän från regionen. Ett ämne som diskuterades var hur kommunerna hanterade och förhöll sig till mindre stagnerande orter eller kommundelar i sina respektive kommuner, där utvecklingen i princip avstannat. Kvartalsmötet gav även en vetskap om att stagnation i kommundelar är en aktuell fråga för kommunerna i Kronobergs län och att länet därför kunde anses som aktuellt för den här studien.

Efter en statistikgranskning av Kronobergs läns småorter och tätorter gick det att utläsa att alla kommuner inom länet hade delar och områden i sina respektive kommuner där befolkningsutvecklingen är negativ (SCB 2010, 2015). Det är en generell utveckling och ett "generellt fenomen" som alla Kronobergs läns kommuner måste förhålla sig till. Syftet med den här studien är inte att studera hur alla Kronobergs läns åtta kommuner bemöter och hanterar frågor som berör stagnation inom den egna kommunen, det hade blivit ett allt för omfattande material inom tidsramen för en masteruppsats. Därför valdes tre fall ut att studera på djupet.

Studien begränsades till tre fallkommuner i länet som valdes ut från följande strategier kring urval:

Utifrån Bent Flyvbjergs (2006) strategier för val av urval och fall var utgångspunkten att välja fall för studien med utgångspunkt i ett *informationsorienterat urval*. Flyvbjerg framhåller att tre-fyra fall som är olika varandra dimensionsmässigt till exempel gällande faktorer som storlek, organisationsform, lokalisering och budget och liknande kan ses som mest lämpligt urvalmässigt. Syftet med att välja *maximumvariationsfall* var att få information om fall utifrån olika omständigheter.

Det innebär att urvalet bygger på fall som är olika gällande faktorer som befolkningsutveckling, kommunstorlek och budget. Intentionen med fallstudien var att få ut den mesta möjliga mängd information och genom att välja ut motsatsfall. Enligt Flyvbjerg (2006) är ett typiskt fall eller ett genomsnittsfall inte de fall som kan generera den största mängden information. Avvikande eller extrema fall kan avslöja mer information av ett specifikt problem eller ett fenomen då de till exempel kan involvera fler aktörer och fler grundmekanismer av det fall som studeras (Flyvbjerg 2006:35,13). Lämpligheten i att använda ett *maximumvariationsfall* för den här studien kan styrkas genom Seale (2012:145). Seale framhåller det lämpligt att använda sig av ett *maximumvariationsfall* beträffande mindre "stickprov", där det inte finns någon enhetlig exakt urvalsram men där forskaren ändå vill åstadkomma någon slags representativitet. Det stämmer överens med intentionen för den här studien som inte åsyftar att söka genomsnittsfall utan syftar till att få en generell bild av hur kommuner i Kronobergs län med skilda förutsättningar hanterar samma fenomen. Utgångspunkten med hänvisning till Seale har varit att välja fall med en bred variation, erfarenheter och karaktär och erhålla en bred vy av fenomenet.

4.3 URVALSKRITERIER & VAL AV FALL

Följande avsnitt är en redogörelse för de kriterier som låg till grund för valet av fallkommuner samt fallorter. Fallkommunerna och dess fallorter har valts utifrån följande urvalskriterier:

FÖRSTA URVALSKRITERIET

→ Procentuell befolkningsutveckling

Urvalsdimensionen i den här studien har främst utgått från befolkningsutveckling, det med grund till kommuners starka fokusering vid befolkningstillväxt. En ytterligare faktor är att antalet invånare i kommuner i regel ses som en avgörande förutsättning för den kommunala verksamheten gällande intäkter, storlek och behov av kommunal service (Fjertorp 2012:19). Studiens fallkommuner valdes som ett första steg utifrån ett gränsmått från den genomsnittliga befolkningsutvecklingen under en längre period (1995-2015), för att få en bild av den generella utvecklingen i länets kommuner och utesluta att specifika år blev utslagsgivande. Kommunerna rangordnades på en skala från största procentuella befolkningsminskning mellan 1995-2015 och största procentuella befolkningsökning. Det gjordes för att finna de mest *extrema fallkommunerna* inom länet och erhålla ett varierat urval för studien (Seale 2012:45).

ANDRA URVALSKRITERIET

→ Orter med negativ befolkningsutveckling och aktuella fördjupade översiktsplaner

Sedan 1990-talet är det främst mindre och större tätorter och kommuncentra som har minskat befolkningsmässigt (Korpi 2004:45). Den övergripande utvecklingstrenden i Sverige är att stora delar av glesbygden ökar medan mindre tätorter minskar (Westlund & Pichler 2008:24). Det andra kriteriet i valet av fallkommuner till studien byggde därför på att det i fallkommunerna skulle finnas en relativt aktuell fördjupad översiktsplan för en ort i kommunen som under perioden 1995-2010 uppvisat en negativ befolkningsutveckling. Det för att få en bild över hur kommuner tänker och planerar i orter där befolkningsutvecklingen minskar, men utifrån en begränsning till en studieort per fallkommun.

I urvalet av studieorter var det viktigt att de fördjupade översiktsplanerna inte var äldre än fem år. Det var av vikt att planerna kunde härledas till rådande samhällsnormer samt att de kommunala planerna var framtagna under samma tidsperiod och formade utifrån likartade trender utifrån *samtida* förändringar i omvärlden. Det här urvalskriteriet begränsade valet av studieorter. Det finns mer komplexa orter i varje fallkommun som uppvisat större befolkningsminskning och fler tecken på stagnation, men där det inte finns någon kommunalt uppsatt plan. Eftersom studiens syfte är att studera kommuners omvärldsanalys generellt berördes emellertid även andra orter under intervjuerna som inkluderats i det empiriska materialet.

Val av fall

Efter en sammanställning av statistik över den procentuella befolkningsutvecklingen i Kronobergs läns åtta kommuner mellan 1995 och 2015 gick det med utgångspunkt till kvantitativ data konstatera att Tingsryd och Växjö kommuner var varandras *extremfall*, sett utifrån den procentuella befolkningsutvecklingen². *Medelfallen* utifrån den procentuella befolkningsutvecklingen var Lessebo och Alvesta som befann sig i mitten mellan övriga kommuner i länet. Medeltalet för den procentuella befolkningsutvecklingen summerades till -2,1 %. Alvesta var den kommun som procentuellt sett hamnade närmst den procenten. Med utgångspunkt till första urvalskriteriet kunde Växjö, Alvesta och Tingsryd kommun därmed ses som de mest lämpliga *fallkommunerna*.

Efter införandet av det första urvalskriteriet genomfördes en sammanställning av statistik, över befolkningsutvecklingen i kommunernas mindre orter³. Därefter skedde en genomsökning av kommunernas aktuella fördjupade översiktsplaner. Det gjordes för att fastställa om de tre *extremfallkommunerna* fortfarande kunde anses som lämpliga fallkommuner även utifrån det andra urvalskriteriet.

² Sammanställd statistik Kronobergs läns kommuner, se bilaga 1, tabell 1 s.69.

³ Sammanställd statistik fallstudieorter, se bilaga 2, tabell 2 s.69.

Efter en genomsökning av respektive kommuns fördjupade översiktsplaner och statistik kring ortsutveckling gick det att finna likställda fördjupade översiktsplaner i Åryd (Växjö kommun), Moheda (Alvesta kommun) och Ryd (Tingsryd kommun). Planerna var framtagna inom en tvåårsperiod och kunde därmed alla anses som aktuella ur ett tidsmässigt perspektiv. Slutsatsen efter införandet av det andra urvalskriteriet var att Växjö, Alvesta och Tingsryd fortfarande kunde ses som de mest lämpliga *fallkommunerna*, eftersom de uppfyllde båda studiens urvalskriterier.

4.4 KRONOBERGSLÄN

I det här avsnittet följer är en kort bakgrund och nulägesbeskrivning av Kronobergs län, som är föremål för den här flerfallstudien.

Kronobergs län har 191 062 invånare (2015). Det bor cirka 20 invånare/km² i länet, vilket ligger strax under riksnittet (Länsstyrelsen Kronoberg u.å.). Kronobergs län har stora tillgångar på skog och industri inom skogsbranschen och kan ses som en "profilbransch" för länet som helhet (Länsstyrelsen Kronoberg 2014:36). Av tradition är Kronobergs län ett entreprenörs- och företagslän, främst inom den utbredda industrisektorn. I takt med att andra branscher och informationssamhällets framväxt är den profileringen inte lika märkbar längre, emellertid är andelen företagare fortfarande av relativt hög andel.

Figur 1 Länsstyrelsen Kronobergslän (u.å)

De senaste 15 åren har befolkningen totalt ökat med fem procent inom länet, inkluderat de två större tätorterna Växjö och Ljungby, utanför deras radie har länet istället minskat befolkningsmässigt med cirka tre procent. Den positiva befolkningsutvecklingen är mestadels en följd av invandring, men även inflyttning från kommuner inom länet (Länsstyrelsen Kronoberg 2014:40–41). En generell bild av befolkningsstatistiken i länet är att desto längre från större orter, desto mer negativ är befolkningsutvecklingen och åldersstrukturen (Länsstyrelsen Kronoberg 2014:44). Sammantagsvis sjunker andelen invånare på landsbygden, men det finns undantagsområden som ligger på pendlingsavstånd från större orter som attraherar invånare. Det är främst de mindre tätorterna som minskar mest befolkningsmässigt. Det har resulterat i färre arbetstillfällen och en minskad kommersiell och offentlig service. Mindre samhällen inom länet är därtill starkt konjunkturberoende vilket är ett hot för många orters fortlevnad (Länsstyrelsen Kronoberg 2014:41–42, 36).

4.5 PRESENTATION AV FALLSTUDIEORTER

I kommande avsnitt sker en kort presentation av de fallorter och de fördjupade översiktsplaner som varit till grund för studien och som var i fokus under genomförandet av intervjuerna med tjänstemän i respektive kommun.

För att få en kunskap om orterna genomfördes till en början observationer på plats för att få en uppfattning om miljön som valts att undersöka. Genomförandet av fältbesök underlättade tolkningen och förståelsen under intervjuer och granskningen av de fördjupade översiktsplanerna. Observationerna gjorde det möjligt att skapa en egen uppfattning om fallorterna, dess skala och ortstruktur (Bryman 2013:420).

4.5.1 "Fördjupad översiktsplan – del Åryd" - Växjö kommun (2013)

Den fördjupade översiktsplanen för Åryd (Växjö kommun) antogs 2013. Åryd hade år 2010 845 invånare/km². Orten har mellan år 1995-2010 haft en procentuell befolkningsminskning per Km² på 5 procentenheter⁴ Åryd som ort är i grunden ett gammalt bruksområde som uppkom i början av 1500-talet, vilket än idag lyfts som en av största kvaliteterna för orten, men även i Växjö kommun som stort. Den generella bilden som lyfts fram av orten är dess attraktivitet som pendlarort, företagartort och det gamla bruksområdet som besöksmål och rekreationsområde (Informant V1, Växjö kommun 2016).

Planens underlagsmaterial togs fram genom en enkel ortsanlys i samråd med Åryds föreningsråd. Det hölls ett öppet möte i skolan på orten, dit ortens invånare var bjudna. Under mötet presenterades en analys framtagen över orten med förslag och idéer gällande ortens utveckling. Mötet syftade till att tidigt få invånarnas åsikter och tankar. Under utställningstiden av planen genomfördes ett "öppet hus" då tjänstemän från planeringskontoret var på plats. De synpunkter som inkom under utställningen sammanställdes i ett utlåtande (Växjö kommun 2013:3).

Generellt lyfter planen lägen för ny bostadsbebyggelse, placering av ett nytt verksamhetsområde, en utveckling av områden för fritid- och rekreation, en förbättring av cykel- och vägnät samt belyser i stort ortens utvecklingspotential som pendelort (Växjö kommun 2013:23).

---

⁴ Sammanställd statistik fallstudieorter, se bilaga 2, tabell 2 s.69.

4.5.2 "Fördjupad översiktsplan för Moheda" – Alvesta kommun (2014)

Den fördjupade översiktsplanen för Moheda (Alvesta kommun) antogs 2014. Moheda hade 2010 en befolkning på 808 invånare/km². Orten har mellan år 1995-2010 haft en procentuell befolkningsminskning per Km² på 8 procentenheter⁵. Moheda ligger i ett gammalt kulturlandskap, med en gammal kyrkomiljö och grönområden längs med en å (Alvesta kommun 2014:41). Moheda växte i samband med att södra stambanan byggdes på 1860-talet, järnvägen delar idag av orten i öst och väst och utgör en viss barriär (Alvesta kommun 2014:7). Sedan 2012 har Moheda fått ett tågstopp (Alvesta kommun 2014:17), vilket tillsammans med närheten till Växjö lyfts som en av kvaliteterna för orten, samt ett visst intresse för nybyggnation av villor (Informant A1 A2, Alvesta kommun 2016).

Den fördjupade översiktsplanen togs fram av en projektgrupp med olika företrädare för skilda sakområden inom kommunen genom samverkansmöten. En utgångspunkt i arbetet utgick var att ta tillvara på kunskaper hos ortens verksamhetsutövare och invånare. Ett flertal möten genomfördes med olika företrädare på orten (Alvesta kommun 2014:40). Samråd genomfördes där berörda fick möjlighet att lämna förslag och synpunkter. Innan samrådet hölls ett informations- och samrådsmöte i Moheda (Alvesta kommun 2014:5, 40).

Generellt betonar den fördjupade översiktsplanen fram värden och kvaliteter för orten som anses som positiva gällande service, handel och kollektivtrafik, skola och omsorg, närhet till rekreation och fritidsaktiviteter. Planens fokusområden berör hållbart resande främst utifrån ett cykelperspektiv, den tunga genomfartstrafiken i centrum samt nyexploatering av bostäder, var andra faktorer som belystes (Informant A1 A2, Alvesta kommun 2016).

4.5.3 "RYD 2030, Fördjupning av översiktsplanen" - Tingsryd kommun (2013)

Den fördjupade översiktsplanen för Ryd (Tingsryd kommun) antogs 2013. Ryd hade år 2010 en befolkning på 686 invånare/km². Orten har mellan år 1995-2010 haft en procentuell befolkningsminskning per Km² på 16 procentenheter⁵. Ryd framställs som ett litet samhälle, med bevarad bebyggelse från skilda epoker. Orten består främst av enfamiljshus, stora delar av ortens bebyggelse tillkom på 70-talet (Tingsryds kommun 2013:23). Kvaliteter som lyfts i planen är trevliga bostadsmiljöer, vackra lägen och attraktivitet, närhet till sjö och natur samt det småskaliga samhället (Tingsryds kommun 2013:4).

Planen har tagits fram på uppdrag av samhällsbyggnadsförvaltningen i Tingsryds kommun. Arbetet med planen bedrevs och upprättades av Sweco architects och Metria i Karlskrona på uppdrag av Tingsryds kommun. Arbetet skedde i samverkan med berörda tjänstemän och politiker i Tingsryds kommun, även ansvariga på Trafikverket (Tingsryds kommun 2013:9). För att möjliggöra visionen betonas samverkan som avgörande. Ett samarbete mellan projektets styrgrupp, ansvariga tjänstemän och i synnerhet de boende i Ryd framhålls som avgörande (Tingsryds kommun 2013:3).

⁵ Sammanställd statistik fallstudieorter, se bilaga 2, tabell 2 s.69.

I den fördjupade översiktsplanen säkra hållbara trafiklösningar i fokus. Den tunga trafiken genom samhället betonas problematisk. I planen är det vägar och stråk är i fokus överlag (Tingsryds kommun 2013:11). Vidare betonas nyexploatering på skilda lägen på orten som sjönära och centrumnära. Aktiviteter och upplevelser är också i fokus i form av gröna målpunkter och stråk, idrottsaktiviteter, turism samt att utveckla och skapa ett mer tydligt centrumområde (Tingsryds kommun 2013:11,13). Ledord som lyfts i relation till ortens utveckling är identitet, attraktivitet och tillgänglighet (Tingsryds kommun 2013:3).

4.6 METOD DEL 1 - INSAMLINGSMETODER

Insamlingsmetoderna för den här studien är en dokumentstudie med hjälp av kvalitativ innehållsanalys och semistrukturerade intervjuer. De två metoderna är valda för att komplettera varandra. Intervjuer kan generera mer djupgående specifik fakta om ett specifikt fall medan en dokumentstudie kan erhålla mer bred och generell fakta (Bryman 2013:74–75). De två insamlingsmetoderna kan därmed anses som lämpliga metoder eftersom de genererar skilda typer av material.

4.6.1 Dokumentstudie

I dokumentstudien som genomfördes med hjälp av kvalitativ innehållsanalys inkluderades tre kommunala fördjupade översiktsplaner för att undersöka den omvärldsanalys och de värden som kommunen lyfter i planerna. Innehållsanalys är utifrån Bryman (2103) en lämplig metod som på ett effektivt sätt kan angripa och ringa in innehållet i en text (Bryman 2013:283). Dokumentstudien har skett övergripande för att undvika att vissa delar i materialet som skulle kunna vara meningsbärande inte skulle falla bort och för att få en inblick i materialet utifrån ett helhetsperspektiv (Bergström & Boréus 2000:50).

Urval av dokument

Urvalet av dokument valdes utifrån valet av fallkommuner och fallorter, där planernas aktualitet beaktades som en viktig faktor. I studier av dokument är det viktigt bedöma dokumentens autenticitet, trovärdighet och representativitet som är faktorer som kan påverka generaliserbarheten för studien (Bryman 2013:296). Intentionen med den här studien är att undersöka hur kommuner som aktör förhåller sig till utvecklingen i stagnerande mindre orter. Det var av vikt att undersöka kommunernas strategier gällande utvecklingen av orterna, varvid fördjupade översiktsplaner för specifika kommuner kunde anses som relevanta att granska i sammanhanget. Det var av vikt att urvalet av dokument kunde anses vara representativt utifrån studiens syfte och frågeställningar samt att urvalet inte blev för stort i omfattning.

Utifrån ett tids- och resursmässigt perspektiv kan textmaterialet från tre fördjupade översiktsplaner anses som en lämplig mängd information att hantera. Eftersom målet med studien är att få en generell bild av hur kommuners omvärldsanalyser och strategier är uppbyggda kan fördjupade översiktsplaner som dokument ses som fördelaktiga att granska. Planerna är ett samlat och övergripande dokument över en orsts generella utveckling som kan erhålla ett underlagsmaterial i enhet med studiens syfte.

För- och nackdelar

En fördel med att använda innehållsanalys som insamlingsmetod är att det är lätt att snabbt samla in en stor mängd material (Bryman 2013:296). Det är även en öppen forskningsmetod som är lätt att beskriva gällande genomförandet. Metoden är flexibel genom att den kan användas vid analys av lika typer av strukturerad information. En fördel med att ha granskat de fördjupade översiktsplanerna genom innehållsanalys är att det har varit möjligt att undersöka vad som framställs som mer relevant i planerna, till exempel speciella ord, idéer eller strategier som är tydligt framträdande i planerna. En nackdel är att kommunala planer vanligen är relativt omfattande i sin utformning vilket gör att genomläsningen och granskningen har tagit lång tid. En begränsning med metoden utifrån Denscombe (2006) är ytterligare att forskaren har en tendens att lyfta aspekter och betydelser ur sitt sammanhang från den ursprungliga kontexten och att forskaren tolkar och lyfter fram det som man vill se (Denscombe 2006:200–201).

4.6.2 Intervjuer

För att komplettera materialet från plandokumentet genomfördes intervjuer med tjänstemän i respektive fallkommun. Tjänstemännen som intervjuades var främst planeringstjänstemän, men vid en av intervjuerna intervjuades även tjänstemän från andra förvaltningar, vilka hålls anonyma för att behålla informanternas anonymitet

En viktig aspekt att beakta gällande valet av intervjuer som metod är att se till den personliga identiteten. Denscombe (2006) framhåller till exempel hur en intervju kan ge upphov till skilda svar beroende på vem som ställer frågorna. Kön, ålder och etniskt ursprung är faktorer som Denscombe (2006) lyfter fram som kan påverka intervjuers resultat. Det är viktigt att ha en insikt att intervjuer påverkas av forskaren och dennes identitet. Svaren kan även skilja sig beroende på vem det är som intervjuas. Både intervjuaren och informanten har egna preferenser och förutfattade meningar som kan ha betydande inverkan gällande möjligheterna för intervjun och slutresultatet. En ytterligare svårighet är att informanten kan ge det svar den tror att forskaren förväntar sig eller svarar utifrån den utgångspunkt som de misstänker att intervjuaren själv har. Det påverkar insamlingen och validiteten på det insamlade datamaterialet (Denscombe 2006:138).

En fördel med att genomföra kvalitativa intervjuer är att det är informanten och dennes ståndpunkter som är i fokus. Enligt Bryman (2013) har kvalitativa intervjuer en tendens att bli flexibla och anpassningsbara utifrån informanten. I kvalitativa intervjuer kan det vara fördelaktigt att anpassa intervjun och dess fokus utifrån vad informanten framhåller som relevant och viktigt (Bryman 2013:413). Kommunens förutsättningar i sig är avgörande och det kan ha en inverkan på riktningen intervjuerna tar och därmed resultatet. De informanter som intervjuats i studien skiljer sig från varandra till viss del gällande befatning, erfarenhet och kompetensområde, vilket såklart också påverkar det insamlade materialet.

Semistrukturerade intervjuer

Intervjuerna som genomförts för studien har varit av semistrukturerad karaktär. Det innebär att intervjuerna har varit mer generellt utformande i jämförelse med strukturerade intervjuer. En intervjuguide utformades från ett antal frågor med utgångspunkt till studiens syfte och frågeställningar. Valet av att genomföra semistrukturerade intervjuer bygger på att informanterna har ett större spelrum att utforma sina svar och resonemang (Bryman 2013:206). Fokus under intervjuerna var att utgå från vad informanterna ansåg som viktigt och i centrum i deras resonemang (Bryman 2013:415). Det kan vara fördelaktigt framhåller Denscombe (2006:135) att låta informanten förhålla sig fritt gällande resonemang och åsikter för att bättre kunna få en inblick i komplexa frågor. Eftersom den här studien är en flerfallstudie som rymmer tre fall var det viktigt att förhållningen till uppsatta teman i intervjuguiden följdes, att vissa specifika frågor efterföljdes, för att i efterhand kunna skapa en viss jämförbar struktur mellan de olika intervjuerna (Bryman 2013:416). Emellertid är kommunerna som inkluderats i studien valda utifrån ett *maximumvariationsfall*, vilket gör att intervjuerna naturligt skiljde sig från varandra förutsättningsmässigt. Det påverkade informanternas utgångspunkt och därmed intervjuernas riktning och resultat. Eftersom intentionen med studien är att undersöka hur kommuner med skilda förutsättningar förhåller sig utifrån ett omvärldsperspektiv och hur de ser på utvecklingen var det viktigt att informanterna till viss del fick styra resonemangen.

För- och nackdelar

En fråga att reflektera kring gällande metodval är om det är tillförlitligt att förlita sig på information som samlas in från ett litet antal informanter. Som källa kan intervjuer anses ha hög validitet eftersom intervjuaren har direktkontakt med informanten (Denscombe 2006:162). Att sammanställa intervjuer kan dock vara komplicerat och tidskrävande. Det går att ifrågasätta tillförlitligheten eftersom intervjuaren och sammanhangets inverkan gör att det är svårt att vara objektiv. Denscombe (2006) understryker att materialet i fråga är specifikt utifrån kontexten och de individer som deltar i studien. Studien påverkas av intervjuareffekten, vilket innebär att intervjuerna bygger på vad människor säger och inte på vad de gör. Det går att ifrågasätta eftersom det människor säger att de gör och vad de säger att de tänker inte behöver vara en återspeglning av sanningen, därtill kan informanten vara influerad av forskarens identitet. De flesta intervjuer spelas även in, det kan innebära hämningar hos informanten som kan påverka datamaterialet eftersom informanten talar "för protokollet" vilket gör att intervjun och dess resultat kan bli konstlat (Denscombe 2006:162–163).

Följande faktorer har uppmärksamats och beaktats i granskningen och presentation av det empiriska materialet från de genomförda intervjuerna. Resultatet har påverkats av de informanter som intervjuats, antalet informanter vid varje intervjutillfälle, intervjuernas längd samt kommunernas skilda förutsättningar, vilket generellt påverkar kommunernas omvärldsanalys. Det har i sin tur påverkat materialet gällande omfång, perspektiv och fokusfrågor under intervjuerna. Ambitionen var att genomförandet av intervjuerna skulle ge ett så jämförbart resultat som möjligt. Det maximerade urvalet av kommunfall och dess skilda initiallägen gjorde emellertid det svårt. Det var tydligt att det fanns vissa betonade aspekter och fokusområden inom respektive kommun, vilket med utgångspunkt i studiens syfte resulterat i att vissa kommuner fått ett större fokus i vissa frågor i resultatet.

4.7 METOD DEL 2 - ANALYSMETOD

Analysmetoden för den här studien är en kvalitativ tematisk innehållsanalys som kan anses fungera som en effektiv metod att använda för att analysera det insamlade materialet. De teman som är till grund för analysen är framtagna med utgångspunkt till studiens syfte och frågeställningar i kombination med återkommande resonemang och teman som i det empiriska materialet som kan anses som signifikanta i sammanhanget.

4.7.1 Kvalitativ Innehållsanalys

Granskning av det insamlade materialet har utförts genom en kvalitativ innehållsanalys. Den kvalitativa innehållsanalysen har genomförts genom tematisk granskning av den dokumentstudie som genomförts av de tre kommunala fördjupade översiktsplanerna samt textdokument i form av de transkriberade intervjuerna. Den kvalitativa innehållsanalysen bygger följaktligen på två typer av insamlat empiriskt underlag, kan anses komplettera varandra. Granskning av plandokument gav en bred bearbetad bild av kommunens generella linje och utgångspunkter. Genom intervjuerna erhöles en mer djupgående och detaljerad information, uttryckta genom informanternas egna ord. De båda metoderna utgjorde en bra kombination av olika typer av datamaterial (Denscombe 2006:133).

Det underliggande syftet med att genomföra en kvalitativ innehållsanalys i granskning av materialet var att med utgångspunkt till Bryman (2013:505) leta efter bakomliggande teman och förståelser i det material som studeras i relation till studiens syfte och frågeställningar. Den här studien och dess frågeställningar har en kvalitativ inriktning. Därför kan den kvalitativa innehållsanalysen anses som en användbar analysmetod eftersom syftet med studien är att studera kommuners omvärldsanalyser och undersöka vissa värden och vilken utveckling som förespråkas och som ligger till grund för planeringen. En nackdel som även nämndes i avsnitt 4.6.1 är att metoden innebär att vissa aspekter lyfts ut framför andra samt att tolkningen av datamaterialet tenderar att formas och tolkas utifrån vem som läser texten (Bergström och Boréus 2000:83–84).

Tematisk innehållsanalys

Granskningen av materialet skedde genom en tematisk innehållsanalys, vilken anses lämplig för kunna hantera mängden empiriskt material och sortera ut och ringa in det material och relevanta teman. Det blev ett filter för att göra bearbetningen av materialet mer lätthanterligt, samt för att välja ut relevant material (Bryman 2013:523–524). En negativ aspekt att beakta är att de kriterier som används för att identifiera temaområden kan bli svävande och urvalet av teman kan ha påverkats av underförstådd kvantifiering som gör att vissa teman lyftes ut som mer relevanta än andra (Bryman 2013:551).

Genomarbetning och sedermera urval av material från dokumentstudien av de fördjupade översiktsplanerna och de transkriberade intervjuerna skedde genom att materialet genomsöktes och undersöktes på ett grundligt sätt (Bryman 2013:524). Att göra en tematisering på det här sättet gör urvalet bredare. Utifrån Tunström (2009) har granskningen av materialet även haft som utgångspunkt att resonera kring vad som inte nämns, inte enbart till det som sägs och skrivs. Tunström (2009:48) lyfter vikten av att fundera kring andra möjliga alternativ, vad som inte omnämns eller om något framstår som förutsatt men utan att det sägs rent explicit.

Utifrån den noggranna genomläsningen genomfördes en kodning av återkommande resonemang, motsättningar, begrepp och ordval som kunde särskiljas som relevanta i materialet, varvid centrala teman i materialet uppstod intressanta att lyfta för en vidare analys. Meningar eller fraser som kunde anses innehålla relevant information för studien utifrån de specificerade centrala temaområdena kopierades ut och sammanfattades. Det var av relevans att genomsökningen i det här skedet såg till kontexten och att meningar, ord och begrepp tolkades i sitt sammanhang (Denscombe 2006:199–201).

Det är inte oproblemiskt att bearbeta kvalitativt material, men användandet av tematisk innehållsanalys som metod var ett lämpligt sätt att förhålla sig materialet. Denscombe (2006) framhåller att det inte går att undvika att forskare använder sin egen omdömesförmåga och sin egen tolkning, under intervjuer eller när materialet överförs till skriven data i analysen. Här blir urvalet av vikt samt användandet av teoretiska utgångspunkter, vilka tillsammans gör att tolkningen av studiens material inte blir helt subjektivt och närmandet av materialet sker inte helt förutsättningslöst (Denscombe 2006:160).

Tematisk granskning & kategorisering

I genomsökningen av det insamlade materialet granskades bland annat kommunernas övergripande fokusområden, omvärldsanalys och målbilderna för orternas utveckling. Även vanligt förekommande ord, begrepp, uttryck och strategier observerades och lyftes ut och sammanställdes.

Enligt Boréus och Bergström (2000:50) är ett vanligt fenomen gällande innehållsanalyser att nya ämnen kan tillkomma som skapar andra synvinklar. De betonar att det är viktigt att analysramen går att anpassa med tidens gång eftersom det i de flesta fall kan uppstå oklarheter, nya tolkningar eller problem gällande tolkningar. Ett sådant fenomen uppstod i den här studien gällande det sammanställda materialet från de fördjupade översiktsplanerna. I sammanställningen av materialet från den tematiska analysen av de tre planerna gick det att uttyda ett antal ord, begrepp och formuleringar som förekom frekvent i alla planerna. De ord och begrepp var följande:

- Attraktivitet, identitet, levande, tillgänglighet, samverkan/samarbete, stärka, trygghet, utveckling
- Stråk, mötesplats, centrum, torgmiljö, sjönära, kommunikativa förbindelser, blandning av boendeformer, service, natur- grönområden och rekreation.

Efter den iakttagelsen förändrades till viss del perspektivet av granskningen av de fördjupade översiktsplanerna (Boréus & Bergström 2000). För att ytterligare styrka närvarandet av de tematiska nyckelorden och begreppen genomfördes vidare en granskning av planerna genom en sökfunktion i Adobe Reader, med hjälp av kommandot Ctrl + F + sökord. Sökandet efter nyckelord och förekomsten av vissa ord kunde ge en ytterligare bild av vilka prioriteringar och vilka värden som kommunerna såg som de mest essentiella (Denscombe 2006:200–201). Orden och begreppen kunde sedan fastställas vara tematiska nyckelord i alla tre planer som vidare beaktades och inkluderades i den övergripande granskningen av planerna. Genomsökningen byggde inte på att kvantifiera nyckelord, utan orden och meningarna skulle implicit kunna sättas i ett relevant sammanhang i relation till till exempel hur kommunerna hanterar och bemöter befolkningsutvecklingen, strategier för kommunens utveckling, deras omvärldsanalys, syn på landsbygden och tillväxt. Det viktiga i genomsökningen var de strategier eller inställningar som kunde uttydas i de kommunala planerna i relation till nyckelorden. En vidare intressant aspekt som iaktogs var att de gemensamma tematiska nyckelorden i de tre planerna gick att härledas till den diskurs som Tunström (2009) pekar ut gällande begrepps användningen inom rådande stadsbyggnadsideal och tankesätt.

4.7.2 Definierade temaområden

I det här avsnittet presenteras de temaområden som definierats utifrån granskning av det empiriska materialet. Temaområdena berör allmänt frågan om stagnation, ortsutveckling och strategier i dess anknytning samt kommunernas omvärldsanalys. Det empiriska materialet har kategoriserats utifrån följande observerade centrala temaområden:

Tema 1 – Omvärldsanalys och strategier i tre orter

Temat relaterar allmänt till kommunernas omvärldsanalys, utifrån granskning av de fördjupade översiktsplanerna och intervjuerna med informanterna i kommunerna. Temat är indelat i följande under-
rubriker:

- Planera för befintliga eller framtida invånare
- Perspektiv i översiktsplanerna kontra tjänstemännens perspektiv i intervjuerna
- Det sociala kapitalet och transparens

Tema 2 – Politik, inriktningsbeslut och ekonomiska resurser

Temat har en generell inriktning mot fallkommunernas syn på ortsutveckling, strategier och åtgärder utifrån politiska och ekonomiska perspektiv.

Tema 3 – De fördjupade översiktsplanerna och deras framställning

Det sista temat tar ett tydligare avstamp i de fördjupade översiktsplanerna och dess utformning med fokus på planernas utvecklingsstrategier, begreppsanvändning och målbilder.

KAPITEL 5.

5. EMPIRI

Följande kapitel utgör en presentation av det insamlade empiriska materialet utifrån intervjuer och granskningen av de tre fördjupade översiktsplanerna som sedermera utgör grunden för den efterföljande diskussionen för studien. Redovisningen följer de temaområden som presenterades i kapitel fyra, avsnitt 4.7.2.

5.1 TEMA 1 – OMVÄRLDSANALYS & STRATEGIER I TRE ORTER

Planera för befintliga eller framtida invånare

Att åstadkomma befolkningsökning är ett tydligt mål i alla de tre fördjupade översiktsplanerna. Överlag är tendens att i planerna att dess övergripande målsättningar och strategier till de invånare som ännu inte bor på orten, än till redan befintliga invånare. Befolkningsökning kan därmed fastställas som en av de variabler som ses som mest avgörande för orternas utveckling. Ett citat som visar på det är taget från den fördjupade översiktsplanen för Moheda gällande ett eventuellt nollalternativ som handlingsalternativ för planen:

”Nollalternativet kan innebära en minskad befolkning, minskat underlag för service och svårigheter att utveckla näringslivet.”

(Alvesta kommun 2014:33–34)

I intervjun med informanterna i Alvesta (Informant A1 och A2) var inte den skillnaden lika påtaglig som i intervjun med de två övriga kommunerna. Fokuseringen vid den fysiska planeringen och dess åtgärder var i centrum under intervjun. Informant A1 framhöll att ambitionen gällande fördjupade översiktsplaner bygger på att ha en beredskap för att få människor att flytta dit. Informant A2 lyfte det som en konsekvens av att den fysiska planeringen och dess fokusering främst bygger bostadsbyggande, men också om utbyggnad av verksamhetsområden där också möjligheten till kommunikation ses som en viktig faktor. Det är därför de fysiska åtgärderna är i fokus i planen och att vikten ligger i att hitta möjliga tomter för nyexploatering (Informant A1, A2 Alvesta kommun 2016).

Emellertid betonade informant A1 och A2 i vissa avseenden skillnaden mellan vad som lyfts i kommunala planer och vad som sedan görs i praktiken. Till exempel en allmän hållning för Alvesta kommun som lyfts i den gemensamma översiktsplanen är att kommunen ska satsa på landsbygdsboende och små tätorter. En svårighet i ett sådant mål lyfter informant A1 är att det kan vara svårt att fastställa vad en sådan hållning faktiskt innebär i praktiken. Det gör det svårt att avgöra om kommunen förhåller sig till de uppsatta riktlinjerna.

I dagsläget finns uppdrag för två fördjupade översiktsplaner för två tätorter i Alvesta kommun. För orten Vislanda som är ett mindre samhälle i kommunen har det sedan några år tillbaka funnits ett beslut om att upprätta en plan. Men eftersom trycket på orten inte är speciellt högt har planen för Vislanda fått stå tillbaka för ett beslut om en fördjupad plan gällande kommunens centralort Alvesta. Här framhåller emellertid informant A2 att upplevelsen är att det finns en ganska stor politisk vilja för de mindre orterna, till viss del även i genomförandestadiet (Informant A1 A2, Alvesta kommun 2016).

I intervjun med informanten på Växjö kommun (Informant V1) skildras en viss annorlunda uppfattning än den som framställdes under intervjun i Alvesta. Skillnaden gällande fokuseringen i den fördjupade översiktsplanen för Åryd och vad som framkom under intervjun var tydlig. Följande citat skildrar en inriktning mot befolkning och befolkningsökning i planen för Åryd:

”Nya invånare skapar ett befolkningsunderlag som ger förutsättningar för en god service, bland annat en effektiv och god busstrafik och så småningom ev. tågtrafik.”

(Växjö kommun 2013:9)

Citatet ovan skildrar målsättningen i planen för Åryd där befolkningsunderlaget som ses som avgörande för ortens förutsättningar att utvecklas. Informant V1 betonade dock under intervjun att det kan vara svårt att infria. Informant V1 framhöll vidare att det aldrig går att tvinga någon att flytta någonstans. Kommunen som aktör kan skapa möjligheter för att till exempel bygga egna bostäder i kommunal regi men i en ort som står stilla görs knappt det. Att enbart planlägga hjälper inte i sig betonade informant V1. Det ska finnas en möjlighet framhåller informant V1 att bygga nya villor och flerbostadshus men står utvecklingen still spelar det mindre roll att det finns färdiga planer. Informanten lyfter vidare att det finns andra åtgärder mer än bara exploateringslösningar. Här är en skillnad i förhållningsätt mellan informanterna V1 kontra informanterna A1 och A2 tydlig. Informant V1 framhöll till viss del vikten i markförberedande åtgärder eftersom de bidrar till att sätta igång tankar i sammanhanget. Emellertid betonade informant V1 att en utpekning av områden i kommunen kan sätta igång både påtryckningar från de boende själva eller någon exploatör (Intervju informant V1, Växjö kommun 2016). Ett citat som ytterligare visar på den skillnad mellan vad som framställs som åtråvärt i planen för Åryd och vad som framkommer under intervjun med informant V1 är följande citat:

”Man ska inte stirra sig blind på att försöka få fler invånare, jag tror att man ska försöka få de som bor där att trivas och må bra, så att dem blir ambassadörer för sin ort.”

(Informant V1, Växjö kommun 2016)

Skillnaden mellan vad som framställdes i plan och vad som lyftes under intervjuerna var främst tydlig gällande Tingsryds kommun. Kommunens strategier och mål framstod i vissa avseenden helt motsatta i planen för Ryd kontra rådande politiska målsättningar i kommunen. Följande citat ger till en början en distinkt bild av den generella målsättningen med den fördjupade översiktsplanen utifrån beskrivningen av planens nollalternativ:

*”Man förlorar det man avser med planen; ett befolknings-
tillskott som ger underlag för social och annan
service samt underlag till kollektivtrafik.”*

(Tingsryd kommun 2013:52)

Rent implicit går det att göra tolkningen att grundanledningen till att planen för Ryd togs fram var att öka antalet invånare i Ryd. Det politiska målet med planen för Ryd är att erhålla en ökad inflyttning genom att öka attraktiviteten på orten.

En intressant aspekt som uppkom under intervjun med informanterna på Tingsryds kommun (informant T1, T2) är att den politiska uppfattningen i Tingsryd har tagit en motsatt vändning. Informant T2 framhåller att det politiska målet sedan i början på 2000-talet har varit att jobba för en ökad inflyttning till kommunen. Informant T1 lyfter att kommunen emellertid minskat i befolkning, bortsett från migration (Informant T1, T2, Tingsryd kommun 2016). I den fördjupade översiktsplanen för Ryd (Tingsryd kommun 2013) finns en fokusering vid de invånare som man från kommunens sida vill ska flytta till orten. Under intervjun med informanterna T1 och T2 framkom att kommunens politiker börjat vrida om det resonemanget helt. Det politiska målet i kommunen är inte längre inflyttning utan idag inriktar sig kommunen mot att skapa hållbara skilda strukturer. Fokuseringen har skiftat till att hitta möjlighet för att skapa en långsiktigt hållbar befolkningsstruktur snarare än befolkningsökning. Det framhåller informant T2 som en konsekvens av att kommunen i många år lagt resurser på att jobba för en ökad inflyttning som inte blivit verklighet (Informant T1,T2, Tingsryd kommun 2016). Informant T2 uttryckte bland annat följande:

*”Vi har jobbat så mycket med inflyttning att vi lite har
glömt bort de invånare som faktiskt redan bor i kommunen.”*

(Informant T1, T2, Tingsryd kommun 2016)

Istället har nu Tingsryds kommun satt upp som mål att åstadkomma att bli en attraktiv kommun, inte med fokus på en ökad befolkning utan snarare med ett fokus på de invånare som redan bor i kommunen (Informant T1, T2, Tingsryd kommun 2016). Informant T2 skildrar det i följande citat:

*”Vi är en kommun med ungefär 12 0000 invånare, men vi har
gärna velat ha de där plus 3000 som vi sedan ett antal år förlorat
och det är på dem som vi har lagt mycket fokus.”*

(Informant T1, T2, Tingsryd kommun 2016)

Som en följd av att strategierna för att öka befolkningen inte har blivit verklighet har kommunen nu istället börjat att se till de invånare som faktiskt valt att bosätta sig i kommunen. De intervjuade informanterna på Tingsryds kommun betonar att det tidigare fokuseringen vid befolkningsökning hade blivit ett politiskt slagord, bara befolkningen ökade skulle allt annat lösa sig. En inställning som informanterna inte var förankrad i verkligheten.

Perspektiv i översiktsplanerna kontra tjänstemännens perspektiv i intervjuerna

En aspekt som betonades under intervjuerna gällande stagnation och orters utveckling var vikten av att se till de värden och kvaliteter som befintliga invånare såg gällande sin ort. En aspekt som går att koppla till en av studiens frågeställningar. Det fanns hos tjänstemännen under intervjuerna en större betoning av att se till de invånare som redan bor i orterna i förhållande till planerna. Det kan bland annat bero på att tjänstemännens bild under intervjuerna är mer nyanserad i förhållande till de framställningen i de fördjupade översiktsplanerna.

Informanterna A1 och A2 på Alvesta kommun lyfter den här aspekten gällande framtagandet av en fördjupad översiktsplan för en av kommunens orter, Vislanda. Informant A1 och A2 lyfter att det är av vikt att se till utvecklingspotentialen för orten i sig, att se till de värden som finns på orten och försöka föra fram en plan med utgångspunkt till att "hitta ortens själ". Här lyfter informant A1 att det bygger på att samla in värden hos medborgarna för att få en uppfattning om orten utifrån deras perspektiv, vad de ser för utveckling och kvaliteter gällande Vislanda som ort. Informant A1 framhöll vidare att det inte är en lätt uppgift men att det på orten kan finnas speciella platser och värden som man inte ser eller upplever som besökare (Informant A1 A2, Alvesta kommun 2016). Ett liknande förhållningsätt hade även informant V1 på Växjö kommun. Informant V1 betonade även vikten av att se till de behov som orters invånare själva belyser, till exempel ett behov hos invånare i Åryd att ta sig snabbt med buss till Växjö. Det gäller, menade informant V1 att se till hur det går att göra det attraktivt för de som redan bor på orten utifrån vad dem själva eftersträvar (Informant V1, Växjö kommun 2016). Här finns en ambition som framhålls av informanterna att utveckla orterna hand med invånarnas egna upplevelser av sin ort.

I de tre fördjupade översiktsplanerna finns ett fokus mot exploatering som åtgärd för att erhålla en befolkningsökning i orterna. Informanten V1 betonade under intervjun, vikten av att se bortom exploatering och fysiska planeringsåtgärder gällande utvecklingen. För att öka den positiva känslan för en ort är det inte alltid att det krävs några omfattande åtgärder betonar informant V1. Det kan handla om mindre åtgärder som att ortens invånare får de blomlådor man eftersträvat eller att ortens badplats tas om hand. Det bygger menade informant V1 på en känsla av att bli sedd och hörd av kommunen. Vidare framhöll Informant V1 att det inte alltid heller är möjligt att bygga på marknadsmässiga grunder och då blir de mindre åtgärderna mer viktiga i sammanhanget (Informant V1, Växjö kommun 2016).

Det sociala kapitalet & transparens

Lokalt aktörer som kan vara drivande på plats lyfts även fram av informanterna i alla kommuner som förhållandevis avgörande för en orsts utveckling. Föreningslivet anses som en viktig aspekt i frågan om att se till invånare i de mindre orterna. Informant V1 framhöll att det finns få saker som slår det sociala kapitalet genom ett engagemang från invånare och andra aktörer på en ort (Informant V1, Växjö kommun 2016). Informant A2 på Alvesta kommun framhöll att invånare och andra aktörer ute på en ort kan utgöra viktiga krafter för utvecklingen. Informant A2 betonade hur invånare och aktörer på plats i regel har en stor kunskap och de kan utifrån ett inifrånperspektiv lyfta kvaliteter och brister. Lokalkunskapen är viktig att bemöta och beakta för tjänstemännen på kommunen underströk informanterna A1 och A2, till exempel i samband med samråd. Här lyfts av informant A2 ett visst behov och ett större fokus på mjuka värden i planeringen (Informant A1 A2 Alvesta kommun 2016). Parallellt problematiserar informant A1 och A2 att det är en svår balansgång. Det kan vara viktigt att fråga sig vilka det är som hörs i dessa sammanhang. Målet är att få en gemensam bild utifrån invånarnas perspektiv, men det är lätt att endast enstaka invånare blir hörda. Informant A1 understryker att det då går att ifrågasätta om de åsikter och resonemang som lyfts skildrar en generell bild och uppfattning (Informant A1 A2, Alvesta kommun 2016). Ett exempel i frågan går att härleda till Tingsryd och orten Linneryd, där ortens skola är nedläggningshotad. På orten kämpar invånarna för att ha kvar sin skola, men de som hörs mest i debatten är föräldrarna vars barn går i skolan (Informant T1 T2, Tingsryd kommun 2016). Det är svårt att inkludera alla invånare även om ambitionen är att alla invånare ska höras och beaktas.

En annan faktor som framkommit under intervjuerna är vikten av att kommunen som aktör förhåller sig tydlig till invånarna gällande utvecklingen. Informant T1 på Tingsryd kommun betonade att det är svårt för kommunen att tala om för de boende att orten där de bor är en avfolkningsort, att det är en stagnationsort. Enligt Informant T1 bygger det på att den inre och yttre bilden av en ort kan skilja sig från varandra. Det går att härleda till sättet att uttrycka sig. Det är av vikt framhåller informant T2 att kommunen hittar bra förhållningsätt till de boende att tala om hur saker och ting är. Det är en pedagogisk utmaning, inte bara gällande förhållningen till kommuninvånare. Informant V1 på Växjö kommun betonade liknande genom ett exempel från sitt tidigare arbete med Älmhults kommuns översiktsplan. I kommunen har skolor lagts ner, vilket inte är några lätta beslut. Här understryker informant V1 att det är viktigt att kommunen är tydlig gentemot invånarna. I dessa frågor måste det finnas en transparens och att kommunen tydliggör vilka till exempel skolor som kommer att finnas kvar och inte. Det bygger på, framhåller informant V1, att invånare i kommunens orter ska veta förutsättningarna. Det är då avgörande att servicestrukturen blir fastställd och att kommunens politiker visar en långsiktig vilja (Informant T1, T2 Tingsryd kommun 2016). Det leder vidare till nästa tema för studien, som berör politik och frågor som inriktningsbeslut och ekonomiska resurser.

5.2 TEMA 2 – POLITIK, INRIKTNINGSBESLUT & EKONOMISKA RESURSER

En del av den skillnad mellan vad som framställs i plan kontra vad som framkom under intervjuerna med tjänstemännen vid kommunerna går att härleda till politik. En fråga som lyfts av alla informanter under alla intervjuer i koppling till en av studiens frågeställningar är att planeringen i orter och dess utveckling blir en ekonomisk fråga, en fråga om investeringar. Frågorna som ställs är: Var ska kommunerna göra investeringar, vilka satsningar är ekonomiskt försvarbara? Är det ekonomiskt försvarbart att investera i att bygga till exempel ett antal lägenhet i en mindre avfolkningsort, det bygger på ekonomiska resurser och även fastighetsvärde.

Frågan gällande investeringar är en komplex problematik, något som betonas av informant T1 på Tingsryd kommun som lyfter att det är svårt att veta var kommunen ska göra satsningarna och hur dessa satsningar ska göras. I vissa fall bör resurserna fördelas medan det i andra fall måste ske en centralisering av verksamheten. Det är också en problematik i sig som går att härleda till politiken (Informant T1,T2 Tingsryd kommun 2016). Det lyfts bland annat av informant A1 på Alvesta kommun som framhåller att mindre orter vanligen finns med i det politiska tänket men att det i regel utmynnar i en fråga om ekonomi om vissa satsningar och åtgärder genomförs eller inte. Informant A2 betonar här att det främst blir påtagligt gällande fysiska planeringsåtgärder som för det mesta innebär stora kostnader. Det landar enligt informant A2, i en fråga om vad som är ekonomiskt rimligt (Informant A1 A2, Alvesta kommun 2016).

Det är följaktligen en svår problematik vilken tydligt betonades av informant T1 på Tingsryd kommun främst gällande avfolkningsorter. Informant T1 framhöll att det gäller att satsa för att vända trender. Det är viktigt att veta vad man som kommun ska rikta in sig på. Det skatte- och finansieringssystem som ska försörja dessa satsningar hänger inte med. I intervjun med informanterna T1 och T2 lyftes vidare problematiken med att hantera avfolkningsorter från kommunalt håll. Informanterna betonade att det är en fråga om hur mycket skattefinansierade medel kommunen ska investera i stagnationsorterna när det parallellt finns till exempel attraktiva pendlingstråk där det finns en viss framväxt. Informant T1 framhöll att var man ska investera, och vilket förhållningsätt eller vilken inriktning kommunen ska ta i frågan bygger i slutändan på politiska beslut. Vidare framhöll Informant T1 att det är tjänstemännen som till en början måste lägga fram förslagen för politikerna (Informant T1,T2 Tingsryd kommun 2016).

I intervjun med informanterna på Alvesta kommun framkom att kommunen fokuserar på de kommundelar där trycket är som störst befolkningsmässigt. Det blir tydligt i fallet med den fördjupade översiktsplanen för Vislanda, som fördröjts för att istället fokusera på en plan för centralorten. Kommunen har en tydlig inriktning och fokusering i frågan. Planeringen fokuserar vid åtgärder där behovet är som störst, utgångspunkten är att använda tid och resurser för att gynna så många som möjligt (Informant A1 A2, Alvesta kommun 2016). Problematiken bygger bland annat på ekonomiska resurser och hur många som gynnas av en eventuell investering.

Att det finns ett politiskt engagemang för orter lyfts också fram som viktigt av bland annat informant V1 på Växjö kommun. Informanten betonade att om det inte finns någon politiskt vilja kan det vara svårt att hitta en drivkraft för utvecklingen. Politikernas uppdrag är att vara politiker för hela kommunen. Det är deras uppdrag framhåller informant V1, som till viss del ställer sig kritiskt till att förhållningen efterföljs eftersom Växjö stad vanligen får ett allt större fokus och överlag större och fler investeringar (Informant V1, Växjö kommun 2016).

En problematik som lyfts av informant T1 är att invånare i många stagnationsorter kämpar för det man vill bevara. Vidare framhöll informant T1 ett exempel från orterna Rävemåla och Linneryd i Tingsryd kommun. I Rävemåla vill invånarna bevara skolan med 14 elever medan invånarna i Linneryd arbetar för att äldreboendet på orten ska vara kvar. Informant T2 understryker att det i det är en stor utmaning för kommunen att arbeta med dessa frågor. Det finns en rädsla hos invånare att orten i sig ska krympa ännu mer och att dem därför kan ha svårt att se det egentliga behovet och konsekvenserna av att behålla skolan. I frågan om att våga göra investeringar framhåller informant T1 att det är viktigt att ta ett inriktningsbeslut och därigenom även en fördelning av resurser. Det är en komplex fråga betonar informant T1. Ska man som kommun satsa på att bygga i navet för den kommunala utvecklingen eller i någon annan kommunedel där förutsättningarna ser annorlunda ut? Det är en svår ekonomisk fråga att veta var man till exempel ska bygga och satsa och vilket värde investeringarna har i slutändan. Informant T1 framhåller att ett alternativ skulle kunna vara att satsa på en fördelning av service, till exempel genom att satsa på skola i en ort och satsa på äldreomsorg i en annan. Informant T1 betonar att ett sådant yttrande kan låta raljant men att det i slutändan är en fråga om att fördela resurserna rätt (Informant T1,T2, Tingsryd kommun 2016).

”Vi blir inte bäst om vi ska ha lite skola här och lite äldreomsorg där. Utan ibland måste vi fördela gaserna.”

(Informant T1,T2, Tingsryd kommun 2016)

5.3 TEMA 3 – DE FÖRDJUPADE ÖVERSIKTSPLANERNA & DERAS SKILDNING

De fördjupade översiktsplanerna, dess strategier, begreppsanvändning och målbilder är det övergripande ämnet i det här temat, vilket kan kopplas till studiens frågeställningar beträffande kommunernas omvärldsanalys, framtoning och inriktning gällande planeringen. En aspekt som till viss del också kommer behandlas är vad som inte sägs och varför vissa begrepp och strategier utelämnas i planerna. Det här temat kan även härledas till politik, ansvarsutkrävande samt metoder och tillvägagångssätt att ta fram och utforma kommunala planer.

”Ryd 2030 – ett litet samhälle i en liten Smålandskommun. Inget spektakulärt namn, men Ryd har något som gör att man minns att man varit där och något som gör att man vill vara där. Det känns på något sätt självklart med de attraktiva omgivningarna som liksom smyger sig in i samhället, lugnet i centrum sen genomfarts-trafiken försvann och sen är torget som ett enda stort vardagsrum dit man gärna går även om man egentligen inte har något ärende. Kanske lite naivt, men känslan som infann sig när husen byggdes på lite på höjden och när torget helt plötsligt blev just ett torg känns så, så rätt liksom,..”

(Tingsryds kommun 2014:3)

Citatet ovan är Tingsryds kommuns vision för Ryd, hämtad ur den fördjupade översiktsplanen. Det finns en strävan i visionen att försöka fånga Ryds själ, att skapa en framåtanda för orten, det främst utifrån en första läsning och uppfattning av visionen. Efter ett antal genomläsningar av de övriga planerna för Åryd och Moheda går det att ifrågasätta om visionen ser till det specifika värdena och målen för Ryd som ort. Skulle de göra någon skillnad om man ersatte Ryd 2030, med Moheda eller Åryd? De tre samhällena skiljer sig till viss del förutsättningsmässigt, gällande faktorer som till exempel geografiskt läge, arbetsmarknad och ekonomi. I andra avseenden har samhällena också tydliga karaktäriserbara likheter. Alla tre orter är små samhällen i Småland, med närhet till grön- och sjöområden med större riksvägar som idag sträcker sig genom dess samhällen.

I de skilda planerna finns vissa strukturbetingade fokusaspekter som skiljer planerna åt, men många av dessa går till stor del att härledas i någon av de andra planerna. Planen för Ryd fokuserar främst på vägar, stråk och hållbara trafiklösningar (Tingsryd kommun 2013). Planen för Moheda har likväl trafikfrågan i fokus, men främst med fokus på cykling och ett hållbart resande (Alvesta kommun 2014). I planen för Åryd betonas bostadsbebyggelse och etablering av ett nytt verksamhetsområde och orten som en attraktiv pendlarort (Växjö kommun 2013).

Emellertid finns uttryck, generaliseringar, målbilder och strategier som används som kan anses vara tillämpbara på alla orterna i fråga som gör de tre planerna anonyma. Följande citat ur Mohedas och Ryds fördjupade översiktsplaner är exempel på det.

”En viktig utvecklingsfråga för Moheda är att skapa ett mer inbjudande, sammanhållet och tydligare centrum. För att åstadkomma detta föreslås bland annat skapande av en torgmiljö, tilltalande utformning av parkeringsplatser, lugna gatumiljöer och ett tydligt gångstråk.”

(Alvesta kommun 2013:1)

”Genom att annonsera Ryd och avgränsa centrum genom tydliga entréer skapas förutsättningar för att lyfta kvaliteter som torgytor, gaturum, grönytor och handels-stråk.”

(Tingsryd kommun 2014:30)

Det går utifrån citaten ovan att ifrågasätta om det finns en tydlig adress och förankring till verkligheten och orterna specifikt. Värden och kvaliteter som betonas i de tre planerna är tillgång till offentlig och kommersiell service, centrumområde/torg, mötesplatser, kollektiva förbindelser och trafiklösningar, sjönära, närhet till natur- och rekreation, fritidsaktiviteter och etablering av ny bebyggelse är faktorer som i princip går att härleda i alla de tre planerna. I granskningen av de kommunala översiktsplanerna går det genom vissa specifika formuleringar att uttyda vissa ideal gällande platsers utformning som anses som mer eftersträvansbara.

”Moheda centrum känns idag utspritt oplanerat och urholkat.”

(Alvesta kommun 2014:8)

”Detta bidrar till ett otydligt centrum och ointressanta offentliga rum.”

(Alvesta kommun 2014:8)

Citaten ovan kommer från den fördjupade översiktsplanen för Moheda. I planerna går det att utläsa värderingar kan anses skildra vad som anses som eftersträvansvärt gällande upplevelsen och utvecklingen av orterna. Vissa av dessa aspekter lyfts som förutsättningar för att orterna ska kunna utvecklas utifrån kvaliteter och värden som gör att de kan anses som attraktiva. Planerna präglas av en slags normativ begrepps användning. Utvecklingsmöjligheter och kvaliteter som lyfts är till exempel attraktiva boendeorter med närhet till vatten och natur. Orterna är lika varandra karaktärs mässigt, men det är samma kvaliteter och värden som betonas i planerna utifrån en begrepps användning och användandet av ord som: attraktivitet, identitet, levande tillgänglighet och stärka samverkan/samarbete.

Nedan följer citat från respektive kommun som kan accentuera som exempel:

”Det handlar om attraktivitet för alla, om att överbrygga barriärer och att skapa platser i ett befolkat samhälle och i en vacker natur som uppmanar till spontana möten och planerade aktiviteter.”

(Tingsryds kommun 2013:45)

”En utveckling av natur- och rekreationsvärden runt Årydssjön, Udden och motionsspåret stärker Åryds attraktivitet och invånarnas folkhälsa.”

(Växjö kommun 2013:11)

”Utveckling och förnyelse av Moheda centrum skall leda till att centrum blir tydligare och mera sammanhållet. Det skall kännas inbjudande och intressant att komma till centrala Moheda som blir en naturlig mötesplats.”

(Alvesta kommun 2014:23)

Under intervjun med informanterna vid Tingsryds kommun uppkom ett resonemang om användandet av normativa begrepp och strategier. Informant T1 framhöll vikten av att se på utveckling utifrån ett objektiva perspektiv som ett krav för att inte fastna i slagkraftiga uttryck som blir självuppfyllande. Informant T1 lyfte bland annat fokuseringen vid exploatering som ett exempel, att vi idag är så fokuserade på att det byggs för lite, att det finns en brist av bostäder och att det måste byggas. I det resonemanget och citatet nedan ringar informant T1 in det här avsnittets temat gällande de fördjupade översiktsplanerna och dess likartade karaktärsdrag:

”Om man upprepar något tillräckligt många gånger fastnar man i vissa specifika tankesätt och tillvägagångssätt”.

(Informant T1,T2 Tingsryd kommun 2016)

Informant T1 och T2 på Tingsryds kommun framhåller att det farliga i att fastna i normativa tankesätt är att de används utan att de reflekteras eller ifrågasätts, liksom heliga formler gällande tillvägagångssätt och uppfattningar. I den här frågan framhåller informant T1 och T2 vikten av att vrida på aspekter och sätta dem i andra sammanhang, till exempel lyfts fokuseringen vid inflyttning som en av de normativa strategier som Tingsryd kommun lämnat bakom sig. Här betonas av informant T1 och T2 att det är viktigt att se bortom tunnelseendet. Det finns styrkor i kommunen i sig, men det gäller att se dem och arbeta med dem och här framhålls hur kommunen i dessa frågor snarare har fokuserat på de yttre faktorerna än de inre. Informanterna T1 och T2 anser att det behövs ett större fokus mot att bemöta negativ befolkningsutveckling. Informant T1 betonar svårigheten att som politiker och tjänstemän att förhålla sig till en sådan utveckling och vara stark i frågan. Vidare framhöll informant T1 att det är viktigt att se till varje ort och att utveckling kan vara både negativ och positiv, men att kommunen måste lära sig att hantera de båda (Informant T1,T2 Tingsryd kommun 2016).

Ett begrepp som är vanligt förekommande i de fördjupade översiktsplanerna (Växjö kommun 2013, Alvesta kommun 2014, Tingsryd kommun 2013) är attraktivitet. Vid en av intervjuerna lyftes frågan om attraktivitet och dess innebörd mer specifikt, gällande vilka värden som begreppet innefattar. Tillgänglighet och att en plats ska upplevas och vara till för människor var två värden som informanten lyfte, men till viss del hade informanten en viss svårighet att ge ett konkret svar. Användandet av attraktivitet som begrepp kan därför vara intressant att analysera vidare med utgångspunkt till automatisk reproducering av normativa begrepp.

Attraktiviteten i en ort kan utifrån planerna ses som avgörande för en orots utveckling. Begreppet går att sättas i relation till vikten att ha en tydlig stadskärna och att skapa en levande stadsmiljö, faktorer som förekommer i alla planer bland annat genom ordval som tilltalande, inbjudande, sammanhållna och tydligare centrummiljöer. Vikten av befolkningsökning och även att erhålla en blandad befolkning betonas till exempel gällande att erhålla en befolkning i olika åldrar, boenden i skilda centrala lägen, olika storlek och upplåtelseformer vilka går att knytas samman till idealet om en "blandad stad". En vanlig kvalitet som lyfts gällande orterna är dess närhet till grönområden och rekreation vilket kan kopplas samman till strategier som att skapa och etablera tydliga gröna stråk. Formuleringar likt efterföljande citat är ett exempel av många bland planerna:

"Öppna upp och befolka området och lockar invånare och turister till ett vackert upplyst stråk längs vattnet."

(Tingsryds kommun 2013:36)

Ord och formuleringar som däremot inte omnämns i planerna är till exempel befolkningsminskning och stagnation. Generellt är planerna positiva i sin framförhållning. En anledning till det är att planerna är visionära i sin karaktär. I det här sammanhanget går det att hänvisa till informant T2 på Tingsryds kommun som lyfter att det kan vara en konsekvens av att det kan vara lättare att visualisera än att se till verkligheten. Informant T2 framhöll vidare att det kan vara lättare att lita på politiska normer och politiska slagord än den faktiska verkligheten som tjänstemännen presenterar den, vilket gör att planerna får en specifik utformning (Informant T1,T2, Tingsryd kommun 2016). Det är även en aspekt som lyfts av informant A2 i Alvesta kommun som framhåller att det finns en skillnad mellan vision och verklighet, två skilda aspekter som inte alltid går ihop. Det är en sak att visa på möjligheterna, till exempel att det finns möjlighet till förtätning vid behov och intresse. Visionen är att människor vill flytta till en ort och bygga men det är inte alltid som det stämmer överens med den rådande verkligheten. Informant A2 framhåller vidare att det därför kan vara viktigt att ha en vision, att ha markförberett, för att hålla dörrarna öppna (Informant A1 A2, Alvesta kommun 2016).

Utformningen av planer går att sätta i relation till politiskt ansvarsutkrävande. Informant T2 på Tingsryd kommun betonar parallellt att det i sammanhang gällande de kommunala planerna går att skönja ett svagt motstånd mot att vara allt för tydlig i sina anföranden. För tydlighet är lika med ansvarsutkrävande och därför finns det en risk att planer av den anledningen blir mer visionära i sin utformning. Det är lätt att ta fram visioner framhåller informant T2 och hänvisar till kommunens vision som sträcker sig fram till 2030, men det är ingen av de politiker idag som kommer att sitta i arbetsutskottet och ta ansvar för om visionen nått sina mål. Vidare betonar informant T2 att det resulterar i politiskt vedertagna normer.

Det skapas självuppfyllande profetior resonerar informant T2 för att man som kommun ska slippa ta ansvar eftersom många av dessa profetior är svåra att ta tag i och många gånger politiskt känsliga (Informant T1,T2, Tingsryd kommun 2016). Informanten V1 på Växjö kommun betonar att få med sig politiken för att få genomslag för sina idéer. Här lyfter emellertid informant V1 att även medborgarna kan vara med och påverka. Det kan vara lättare att få gehör från förtroendevalda politiker genom påtryckningar från medborgarna framhåller informant V1. Det är inte alltid invånare i orter vet hur de ska göra. Då kan tjänstemän på kommunen tipsa invånarna förklarar informant V1 och tillhandahålla de rätta verktygen genom till exempel medborgarförslag för att på det sättet få genomslag hos politikerna (Informant V1, Växjö kommun 2016).

En gemensam fråga som lyftes av informanterna i alla intervjuer var frågan om andra tillvägångsätt och metodisering av planarbetet. Dels lyftes aspekten av att se bortom kommungränserna fram av informant T1, för att se bortom frågan om gränslinjer till exempel gällande servicepunkter (Informant T1,T2, Tingsryd kommun 2016). Därtill lyfts ett behov av att ha tydligare handlingsplaner i förhållande till de kommunala planerna fram av samtliga kommuner. Här efterlyste informant V1 ett behov av ett arbete där planerna hålls levande, att arbeta med planerna utifrån genomförande och uppföljning. Det kan enligt informant V1 leda till att det blir en ökad tydlighet mot invånarna i orterna. Vidare lyfte informant V1 ett behov av att det under varje mandatperiod av fullmäktige borde ske en dialog med alla tätorters bygderåd eller föreningar kring frågor som berör den fysiska utvecklingen. Informant V1 betonar att det behövs en mer kontinuerlig dialog gällande utvecklingen då världen är föränderlig för att hela tiden hålla en öppen dialog med medborgarna. Informant V1 betonade emellertid att det är politikerna som bestämmer och här efterlyser informanten en mer övergripande syn hos politikerna som kan underlätta samordning och gemensamma satsningar även mellan de kommunala förvaltningarna (Informant V1, Växjö kommun 2016).

Även informant A2 på Alvesta kommun efterfrågar tydligare handlingsplaner i koppling till själva planerna där det mer konkret specificeras vad som ska göras och vilka åtgärder som prioriteras. Idag används planerna mer som ett underlag men genom handlingsplaner skulle planerna kunna användas mer som ett arbetsdokument vilket skulle tydliggöra och underlätta för att mer löpande arbete och användande av planerna. Informant A2 på Alvesta kommun lyfter att det skulle kunna tydliggöra vilka åtgärder som anses vara av störst vikt eftersom det redan från början är prioriterat vilka steg som är viktigast, vilket sedan sätts i koppling till budgetarbetet (Informant A1 A2, Alvesta kommun 2016).

KAPITEL 6.

6. DISKUSSION & SLUTSATS

I följande kapitel analyseras och diskuteras det empiriska resultatet utifrån studiens teoretiska utgångspunkter och forskningsöversikt. Därefter följer en slutsats där studiens frågeställningar besvaras.

6.1 DISKUSSION

I studien av de tre fallkommunerna och de tre studerade orterna har det gått att urskilja ett antal gemensamma aspekter som iakttagits i granskningen av materialet, som lyfts i analysdelen med utgångspunkt i studiens frågeställningar. Diskussionen kommer till största del att ta avstamp i två observerade tydliga utfall eller motsättningar som kan anses som extra framstående efter granskningen av det empiriska resultatet.

En motsättning som framkommit i granskningen av materialet är skillnaden gällande mål och fokusering i de fördjupade översiktsplanerna i förhållandet till det fokus och den omvärldsanalys som lyfts av informanterna under intervjuerna. Den skillnaden är dock inte lika påtaglig för Alvesta och planen för Moheda. En annan iakttagelse som uppmärksammades efter granskningen av de fördjupade översiktsplanerna är att det finns vissa gemensamma värden och egenskaper som lyfts i de tre granskade fördjupade översiktsplanerna. En observation är att planerna skiljer sig till viss del omfångsmässigt och strukturellt men att de är på många sätt är lika varandra. Dessa två ämnen kommer att reflekteras och diskuteras löpande.

En fördjupad översiktsplan ska behandla mark- och vattenanvändning samt bostadsutveckling och fokusering vid exploatering och att planerna är markförberedande är därför inte speciellt remarkabelt. En generell iakttagelse utifrån granskningen av de fördjupade översiktsplanerna för Åryd, Moheda och Ryd är emellertid att det verkar finnas eftersträvbbara ideal och normer som präglar planernas strategier, målbilder och åtgärder. Det finns vissa värden, som tydligt går att urskilja i planerna som betonas i alla tre fördjupade översiktsplanerna som till exempel att skapa en attraktiv ort, attrahera nya verksamheter och arbetstillfällen samt exploatering.

Vad bottnar dessa idéer och tankemönster sig i? En del går att härleda till urbaniseringens framgång och framväxandet av städer och ideal i dess koppling som kommit att bli en rådande norm inom planeringen (Forsberg 2013). Det går även att resonera utifrån planeringen och dess normer med utgångspunkt till Roodbol-Mekkes et al. (2012). De gemensamma strategier, begreppsanvändning och målbilder som byggs upp i planerna går att förstås utifrån en kontext av planering och rådande normer och ideal. Kommunerna och dess planer är tydligt präglade och influerade av tankemönster om vad som anses som den "rätta" planeringen och en "god planering", vilka avspeglar sig i praktiken.

En tendens som framkommer är att tillväxt med fokus på befolkningsökning är normen i den kommunala utvecklingspolitiken, vilket främst avspeglar sig i de kommunala planerna där strategier och åtgärder är tillväxtbetonade. Tillväxt skulle kunna sägas ha blivit en doktrin som sätter upp ramverket för sätten att tänka. Att tillväxt är en norm inom planeringen kan härledas till ett antal skilda faktorer. En del av den starka fokuseringen vid befolkningsökning går att härleda till kommunernas ansvar att erhålla kommunal service.

Skatteunderlaget ses som en avgörande faktor för en kommuns arbetsmarknad, ekonomi, politik och därmed även dess planering (Syssner 2014). Att planera för tillväxt har kommit att bli normen och det är enligt Fjertorp (2012) för att antalet invånare i en kommun ses som avgörande förutsättning för att kunna erhålla en god kommunal service och välfärd. Det som är intressant i sammanhanget är att fallorterna i studien minskar befolkningsmässigt. Trots det är tillväxtfokuseringen i planerna tydlig. Det skulle kunna liknas vid att det har skapats en *hegemoni* gällande utformningen av kommunala planer som uttrycks genom begrepps användning och de specifika synsätt som förekommer i planerna. Med utgångspunkt i intervjuerna framkommer att tjänstemännen till viss del ifrågasätter dagens utformning av kommunala planer. Nya metoder att ta fram och tillämpa kommunala planer lyftes av informanterna under intervjuerna. Planer som ser bortom kommungränser och som är knutna till handlingsplaner med fokus på genomförande för att planerna inte landar i att endast bli visioner om en tänkt framtid. I den här frågan går det att ifrågasätta både normen om tillväxt främst utifrån att erhålla befolkningsökning och om sättet att ta fram och formulera kommunala planer har blivit för ensidigt? Det går att relatera till *planeringsdoktrin* som begrepp.

Doktriner är till viss del stängda för att skapa en stabilitet inom doktrinen, utifrån Faludi (1989). Emellertid kan doktrinerna inte vara för slutna. De måste kunna bemöta förändringar som sker i samhället, vilket Faludi betonar. Det är svårt att skapa en balans mellan slutenhet och öppenhet. En tendens är att de kommunala planerna, dess utformning och begrepps användning likt Vagnby och Jensen (2002) framhåller resulterar i doktriner formade av vedertagna sanningar. Doktriner kan ha svårt att fånga upp skilda förhållanden och nyanseringar i ett samhälle, en följd enligt Vagnby och Jensen av ett för stort fokus vid begrepp och ideal. Det kan förklara varför de granskade planerna i den här studien utgår från liknande omvärldsanalyser och strategier. Det har skapats en doktrin med vissa begrepp och ideal i fokus som gör att utformningen av kommunala planer har en tendens att bli generiska. Det vill säga, att det skapas planer som blir allmänna istället för kontextuella. Det har skapats *hegemonier* över hur planer bör vara utformade vilket gör att de kommunala planerna har en tendens att bli generiska upprepningar av varandra.

En ytterligare intressant fråga att lyfta i sammanhanget som Westlund och Pichler (2008) betonar är att inte glömma att lokalinvärnarna också har kontakter och kunskaper. De understryker vikten av att beakta den lokala miljön och att se till det sociala kapitalet i orterna. På det viset sker planeringen från ett "bottom-up" perspektiv utifrån skilda synsätt vilket framhålls av Rydin (2013). En fråga att lyfta är därför om det sociala kapitalet borde vävas in och beaktas mer i de kommunala planerna. Fördjupade översiktsplaner syftar till att ange riktningen för den fysiska miljöns utveckling. Emellertid är samhällen mer komplexa än så och skilda perspektiv borde eventuellt inkluderas i de kommunala planerna. Likt Rydin (2013) framhåller bör planeringen kunna möta skilda behov inom olika samhällssektorer.

Utformningen av planer går även att reflektera utifrån ett mångfaldsperspektiv. Om sättet att ta fram planer är präglad av en normativ begreppsanvändning och ideal kan det ses som en strävan mot att alla Sveriges orter och städer ska vara urbana och utvecklas utifrån samma mall. Ska hela Sverige vara urbant? Likt Rydin (2013) framhåller kan det behövas en utveckling av planeringssystemet, en utveckling mot en doktrin som kan erbjuda olika verktyg, som kan möjliggöra för skilda val vid olika tillfällen beroende på vad som vid tillfället kan passa rent arbetsmässigt. Det bygger likt Rydin (2013) lyfter på att försöka utveckla planeringsverktyg inom planeringen som är knutna till arbetssätt som fokuserar på orters utveckling utifrån ett perspektiv att skapa hållbara samhällen, inte bara tillväxt. Strategier och verktyg som riktar sig till att utveckla även mindre orter och samhällen, inte bara städer. På det viset kan det eventuellt bli lättare att ta fram planer som är platsspecifika och kontextuella och mindre anonyma eftersom planerna utgår från att bemöta lokala utmaningar och utveckla lokalsamhällen utifrån dess egna förutsättningar brister och kvaliteter. Inte utifrån normativa ideal inom samhällsplaneringen om vad som anses som attraktivt och eftersträvansvärt.

Den normativa uppfattningen om tillväxt och exploatering är inte fullt så tydlig hos tjänstemännen i kommunerna som snarare betonar vikten av att se till existerande värden i orterna och dess invånare och kvaliteter och brister som de lyfter. I intervjuerna var det ett mindre fokus på framförallt tillväxt och exploatering, att inte enbart se till fysiska planeringsåtgärder. Även små specifika åtgärder ansågs viktiga för att förbättra upplevelsen och känslan för invånarna på orterna. En intressant iakttagelse, med tanke på det tydliga fokus mot exploatering som en avgörande faktor för orternas utveckling som framkom tydlig i de fördjupade översiktsplanerna.

Det är emellertid inte enbart tjänstemännens åsikter och inställning som är avgörande. Här är även politiken tydligt påverkande och det gäller således för tjänstemännen att "få med sig politikerna". En strategi för att åstadkomma det lyftes i föregående kapitel där informant V1 beskrev hur tjänstemän på Växjö kommun hjälpte till att tillhandahålla medborgarna de rätta verktygen för att få igenom förslag hos politikerna. Det efterlyses även ett behov av att hålla arbetet och dialogen med aktörer på orterna mer löpande, ett kontinuerligt arbete och informationsutbyte för att hålla planer och dess målbilder vid liv samt en mer övergripande syn hos politikerna som kan underlätta och öka möjligheterna för samordning. Det är likväl politikerna som i slutändan bestämmer vilka satsningar som görs var och inte. I det här sammanhanget är det tydligt att kommuner och deras inställning är avgörande för ortsutvecklingen (Waldenström 2008). Även om kommuner likt Westlund (2008) lyfter inte kan främja en lokal utveckling genom enbart politiska beslut har deras omvärldsanalys och deras syn på landsbygden och dess orter en avgörande inverkan på utvecklingen i orter.

Informant V1 på Växjö Kommun betonar vikten att öka dialogen med politikerna för att få gehör för sina strategier som tjänsteman. Det är inte helt enkelt eftersom politiker och skilda tjänstemän har olika professionskulturer vilka formar deras omvärldstolkningar. Politiker i en kommun har en uppfattning av hur de vill att kommunen ska uppfattas och hur den ska utvecklas i framtiden som kommuniceras ut till medborgare, externa aktörer och relevanta beslutsfattare.

Politikerna vill få genomslag för den bilden/visionen, både inom och utanför kommun. Då kan det till exempel vara svårt för tjänstemän att arbeta mer med strategier och åtgärder som berör integration på en ort om inte politikerna kan se lönsamheten i satsningarna. Att erhålla tillväxt i synnerhet befolkningsökning är mer hårt och mätbart, det är en ekonomisk faktor, inte minst gällande befolkningsökning. Skillnaden mellan vad som framställs i planerna kan till en viss del antas bygga på den politiska viljan men också på att politiker och tjänstemän tillhör skilda professionskulturer. Skilda professionstillhörigheter kan vara avgörande för uppfattningarna och inriktningarna gällande vad som anses som viktigt i en specifik fråga. Det gör att tjänstemän och politiker utgår från olika kontexter vilket kan vara en anledning till att förhållningarna och bemötandet gällande den kommunala utvecklingen i orter skiljer sig från varandra (Allmendinger (2009). Det bygger likt Brante (2009) betonar om en slags förvaltning av den kultur och de inestående värderingar, tolkningar som finns inom den egna professionen.

Den fokusering vid vissa specifika strategier och målbilder som finns i planerna och det skilda fokus gentemot tjänstemännen som framkom under intervjuerna kan även ses som en konsekvens av politik och ansvarsutkrävande. Det är till exempel inte okomplicerat för en politiker att tala för en negativ utveckling, eller att prioritera vissa delar i kommunen framföra andra. Det är politiskt känsligt. När en kommun inte talar för tillväxt motsätter de sig rådande normer vilket för en politiker likt Erlingsson (2015) lyfter kan vara lika med "politiskt självmord". Det kan vara en avgörande del som gör att planer i regel är visionära och positiva i sin framhållning och starka i sin fokusering mot att erhålla en ökad befolkning. Det bygger utifrån Erlingsson (2015) på att det är svårt att föra en politik som talar mot en utveckling som är negativ. Det är vilket Myrdal (2008), framhåller lättare att använda sig av begrepp med en positiv laddning. Det går tills viss del också att förklaras som en följd av rådande politiska normer. Det är lättare att hålla fast vid normativa föreställningar och positiva begrepp än att se till verkligheten och vissa tillvägagångssätt implementeras därmed automatiskt.

Det bygger också på hur kommuner ska göra strategiska avvägningar och ta inriktningsbeslut, ett svårt val eftersom frågor om resursfördelning bygger på prioriteringar. Det bygger på att antalet invånare är avgörande för intäkter och behov av kommunal service utifrån, (Fjertorp 2012). Det kan vara en grund till att mindre orter bortprioriteras i planeringen. Det finns vanligen en politisk vilja att se till kommunens alla delar och orter, inte minst är det ett ansvar utifrån kommunallagen. I slutändan är det vanligen en fråga om resurser, att investera där det är som mest lönsamt. Ett exempel är hur politikerna i Alvesta valt att prioritera en plan för centralorten, framför en plan i en mindre ort i kommunen. Politikerna har en uppsatt politisk hållning att satsa på landsbygdsboende och små tätorter. Det är en fråga om val av inriktning, var ska investeringarna satsas? I till exempel centralorter eller längs med pendlingsstråk, där den ekonomiska lönsamheten är större eller i orter och områden där förutsättningarna är sämre och där investeringar behövs för att vända utvecklingen. Det har en grund i det politiska ställningstagandet och att systemet bakom satsningarna till största del byggs på skattefinansierade medel. Satsningar ska helst vara till nytta för så många invånare som möjligt. Det är en fråga om samhällsekonomisk lönsamhet.

De inriktningsbeslut som kommuner tar är avgörande för utvecklingen, vilken omvärldsanalys de utgår från, vilket i sin tur är avgörande för planeringens utfall. Tillväxtnormen är påtaglig i planeringen i de mindre orterna och inställningen gällande utvecklingen är starkt knuten till frågan om ekonomiska resurser och lönsamhet. Emellertid problematiserar få kommuner fokuseringen vid tillväxt som icke-ekonomiskt lönsamt. Det går att reflektera utifrån Fjertorp (2012), Erlingsson et al. (2011) och Westholm (2004) som skriver att felinvesteringar inte heller genererar det eftersträvade resultatet. Det går ekonomiskt att ifrågasätta att kommuner gör dessa investeringar utifrån kommunallagen. Tillexempel framhåller Fjertorp (2012) att tillväxt och befolkningsökning inte kan anses som ett uppdrag enligt lagen, likväl är tillväxtfokuseringen tydlig i de flesta kommuner. Det tyder på att omvärldsanalysen kan anses vara formad av *hegemoniska* föreställningar. Det går att problematisera om kommuner "glömmer bort" sitt huvudsakliga uppdrag att upprätthålla service och värden för redan befintliga invånare.

Rent samhällsekonomiskt med tanke på att stora delar av Sverige minskar befolkningsmässigt går det generellt att ifrågasätta eftersom många kommuner gör investeringar i satsningar och åtgärder för att erhålla en befolkningsökning, vilken inte går i hand med de demografiska prognoserna (Syssner 2014). Det bygger på att den normativa uppfattningen om tillväxt är så stark att det ses som den enda tänkbara vägen att gå, den enda lösningen. Det har skapats en *Hegemoni* om tillväxt. Ökad tillväxt ses är lösningen. En intressant aspekt sett utifrån det empiriska resultatet är att tillväxt inte längre anses som en hållbar inriktning i Tingsryds kommun. Det är en norm som inte längre ses som realistisk för Tingsryd som kommun, vilket gör att tjänstemännen, och inte minst politikerna har tvingats att se bortom tillväxt i form av en befolkningsökning. Liksom Allmendinger (2009) lyfter gällande paradigm bildas ett slags vakuum då verktyg, teorier och tillvägagångsätt används tills den dag att de motbevisas. I Tingsryd har det följaktligen skett. Normen om tillväxt har övergetts eftersom det inte längre anses som försvarbart att investera i en tillväxt som inte blir verklighet. Tidigare har tillväxtfokuseringen varit normen för den kommunala utvecklingen och det har skett genom en automatisk reproducering som inte ifrågasatts (Syssner 2014).

Således går det utifrån ovanstående diskussioner och resonemang fastställa att det skapats ett vedertaget sätt att ta fram planer. Vedertagna tankar gällande den kommunala utvecklingen som har normaliserats till en följd av rådande normer i planeringen om vad som utifrån (Syssner 2012) anses som det mest normala, vedertagna och mest eftersträvbbara. Det har skapats en *hegemoni*. En slutledning är att det kan anses finnas ett behov av metoder och verktyg inom den kommunala planeringen som är anpassningsbara efter förutsättningarna. Metoder som med utgångspunkt till (Westholm 2004) utgår från lokala faktorer och förutsättningar för att skapa välfungerande organisationer och samhällen, oberoende storlek och utan ett fokus på tillväxt.

Det går inte att bortse från att den politiska viljan är en sak, genomförande av den politiska viljan en annan. Det är en fråga om ekonomiska resurser och lönsamhet, vad som är ekonomiskt försvarbart, att gynna fler invånare eller färre. Det är en fråga om uppfattningar och hur man vanligen innefattar och gör satsningar. Det finns möjligen andra sätt än centralisering av den kommunala verksamheten. En fördelning av resurserna som inte utgår från att ha en skola i varje ort utan snarare bara på de platser där förutsättningarna är de bästa. Mycket bygger på att se bortom vissa invanda uppfattningar och tankesätt.

Attraktiviteten i orterna verkar utöver tillväxt vara avgörande för utvecklingen. Attraktivitet åtföljs av ett antal uttryck. Det framställs till exempel av stor vikt att ha en tydlig stadskärna och att skapa en levande stadsmiljö vilket går att avspegla i alla planer genom begrepp och uttryck som tilltalande, inbjudande, sammanhållna och tydligare centrummiljöer. Det går att härleda till urbaniseringens framväxt och etablerandet av det urbana som norm (Forsberg 2013). Att kommunerna i sina planer använder sig av begrepp som attraktivitet och lyfter strategier som att öppna upp och skapa stråk och mötesplatser går följaktligen att koppla an till rådande ideal inom samhällsplaneringen. Attraktivitet och dess följbara begrepp och strategier bottnar i en strävan att skapa en stadsmässighet (Tunström 2009). Normen och de styrande tankesätten är tydliga. Idealet och normen används och appliceras utan något större ifrågasättande eller problematisering. Begreppsanvändningen och strategierna i de kommunala planerna är följaktligen starkt präglade av en normativ begreppsanvändning om stadsmässighet som även skulle kunna härledas till att vara präglade av *hegemoniska föreställningar* (Syssner 2014). Det kan med hänvisning till Forsberg (1996) vara problematiskt eftersom kommunerna vill påföra ideal om stadsmässighet även i mindre orter likt Åryd, Moheda och Ryd, eftersom det anses som normen. Det gör att den lokala kontexten, dess utmaningar och förutsättningar kan hamna ur fokus som en följd av ett fokus på normativa ideal inom samhällsplaneringen.

Påförandet av normativa begrepp och ideal kan följaktligen ha en tendens att bli allt för anonyma och generella och fokusera mer utifrån aspekter och en utveckling som normativt anses som eftersträvansvärt istället för att se till en orts specifika värden och kvaliteter i sig självt. Det bygger utifrån Forsberg (2013) på att det urbana sen urbaniseringens framväxt har setts som det normativa vilket innebär att landsbygden och dess mindre orter och samhällen har hamnat ur fokus gällande utvecklingsstrategier och åtgärder. I takt med den ökade urbaniseringen blev det ett allt större fokus mot att lösa problem och ta fram åtgärder i koppling till inflyttning i städer, inte till det motsatta, avflyttning från mindre samhällen. Det har gjort att det inte finns några tydligt utvecklade strategier och verktyg utifrån ett inifrånperspektiv för hur mindre orter och samhällen och dess förutsättningar ska bemötas. Att staden, dess ideal och begreppsanvändning appliceras på mindre orter i den kommunala planeringen kan följaktligen också bero på normen av stadsmässiga ideal. Det urbana har stått i fokus och det finns därför inte samma begreppsmässighet eller verktyg i koppling till landsbygden, dess orter och dess utveckling. Liket Forsberg (1996) framhåller är normen att *"att göra varje ort urban"*. En reflektion i sammanhanget är om det är möjligt utifrån ett verklighetsförankrat perspektiv.

Synen på orter och de strategier som tillämpas bygger inte bara på att verktygen som är tillgängliga är formade utifrån urbana ideal om stadsmässighet. Myrdal (2008) betonar hur vår begreppsanvändning påverkar vårt handlande. Att rådande normativa begrepp, och vedertagna uppfattningar om hur specifika miljöer bör utformas och vad som anses som eftersträvbart inom planeringen tydligt avspeglas i planerna är därför inte anmärkningsvärt. Det bygger på den diskurs som framställs inom planeringsammanhang. Diskursen sprids genom begreppsanvändningen. Språkanvändningen är avgörande för var fokuseringen hamnar. Det har byggts upp en begreppsmässig doktrin som formar synen och förståelsen av världen (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Det bygger på uppsatta ramverk som utifrån (Faludi 2000) blir styrande för tankesätten och utvecklingen av strukturer och planer. De formar tankegångarna för de aktörer som är en del an den fysiska planeringen.

Empirin visar att de fördjupade översiktsplanerna i sin helhet kan anses vara skapta utifrån ett sammanhang och en specifikt uppsatt ram. Det är i den här frågan som Gramscis begrepp *Hegemoni* blir en intressant och relevant koppling. Sättet att ta fram planer skulle kunna anses ha blivit *hegemoniskt*, präglad av begreppsmässiga stadsideal inom planeringen som tillämpas på mindre orter. Det gör enligt Syssner (2012) att det blir ett automatiskt användande av ideal och normer som kan anses missgynna ett mångfaldigt perspektiv och inte minst bortse från mer specifika rådande ideal och värden i en specifik ort.

Det kan antas ha sin grund i att den starka fokuseringen vid tillväxt har blivit en *hegemoni* vars tanke sätt påverkar utfallet av planer, vilket tydligt avspeglar sig i planerna för Åryd, Moheda och Ryd. Det går att problematisera om fokuseringen vid befolkningstillväxt i planerna är ett eftersträvt mål för orterna. Även om fallorterna för studien inte kan klassificeras som rena stagnationsorter minskar dem överlag befolkningsmässigt. Därför kan det ses som motsägelsefullt att planera för en tillväxt som inte sker. Emellertid skulle eventuellt de ideal om tillväxt och de stadsmässiga idealen med fokus på urbanitet som de bästa planeringsmetoderna behöva ifrågasättas. De normativa föreställningarna om vad som beslutsmässigt är eftersträvansvärt och dess tolkningar är eventuellt inte hållbara längre. Syssner (2014) betonar att det behövs ett mer kritiskt perspektiv. Annars sker en reproducering av normer och ideal, som inte alltid är de mest fördelaktiga att applicera, iallafall inte överallt.

Fördjupade översiktsplaner ska se till mark- och vattenanvändning, fysiska aspekter av miljön på orten i fråga. Problemet är att orter inrymmer desto fler faktorer än bara den fysiska miljön. Det bygger på ett samband av olika faktorer som alla inryms i orten. Planerna borde eventuellt vara mer inkluderande gällande andra faktorer och mer knuten till orten i realitet och samtidigt vara framåtsträvande. Det går gällande den här studien och dess ämne att se ett behov av att se bortom rådande idealbegrepp och normer och försöka se till orternas själ, bortom normer kring stadsmässig attraktivitet. En generell diskussion för den här studien går att härledas till om sättet att tänka och planera har blivit för *hegemoniskt*. Tillväxt, stadsmässiga begrepp inom planeringen samt sättet att påföra det urbana på landsbygden går att härleda i studiens empiri. Det gör det rimligt att lyfta om det har skapats en tillväxtdoktrin och en *planeringsdoktrin* med stadsmässiga ideal parallellt som sättet att se på och planera för landsbygdens orter utgår från stadens vy.

Är det *hegemoniska* föreställningar och tanke sätt som styr handlingarna och därmed planeringen? Det går vidare att ifrågasätta om de strategier och ideal som länge setts som fördelaktiga nu möjligen har börjat bli nackdelar? Vilket således leder till ett behov av att se utvecklingen mer objektivt för att inte fastna i vedertagna mönster och tillvägagångsätt. Omvärlden förändras, därav också behoven och möjligheterna. Därför borde strategier, verktyg och åtgärder eventuellt också vara mer föränderliga för att utgå från en rådande omvärldsanalys.

6.2 SLUTSATS

Avslutningsvis kommer det här avsnittet att knyta an till de forskningsfrågor som studien syftat till att diskutera och besvara. Frågeställningarna är följande:

- Hur förhåller sig kommuner som aktör till stagnerande orter/tätorter inom sina kommuner och hur bemöts utvecklingen i dessa delar?
- Vilken förhållning och omvärldsanalys har kommunerna samt vilken framtoning har kommunerna gällande utvecklingen/planeringen i dess mindre tätorter?
- Finns det några tendenser av proaktiv planering eller någon inomkommunal anpassningspolitik för att bemöta utvecklingen i stagnerande orter, vilka strategier går att uttyda?

Studiens resultat gällande stagnation visar på att de tre fallkommunerna bemöter frågan i olika grad, vilket gör att ingen generell bild kan ges. Resultatet för den här studien påverkas av de skilda informanterna från varje kommun. Även kommunernas förutsättningar har en avgörande betydelse för hur frågan bemöts och i vilken omfattning. I Växjö och Alvesta kommun är inte frågan om stagnation i fokus. En förklaring till det kan vara att Växjö har sin expansiva centralort, Alvesta sitt kommunikativa läge, faktorer som kan antas gynnsamma rent förutsättningsmässigt. För Tingsryds del har befolkningsminskningen varit ständigt och långtgående och kommunen är i ett annat läge gentemot de övriga. Kommunens politiker har tvingats att tänka om gällande kommunens utvecklingsstrategier.

Studiens resultat visar därtill att kommunernas omvärldsanalys och strategier och målbilder för utveckling går att härleda till *hegemoniska* normer och dominerande ideal som skulle kunna liknas vid en tillväxtdoktrin och en *planeringsdoktrin* med tydliga avstamp i dikotomin mellan landsbygd och stad. Det urbana är ideal i kommunernas omvärldsbild, plan- och strategiarbete, främst gällande utformandet av de kommunala planerna. De fördjupade översiktsplanerna för fallorterna kan vidare sägas var generiska. Planerna är utformade allmänt, istället för kontextuellt, trots att kommunerna skiljer sig från varandra förutsättningsmässigt. En slutledning i frågan kan förklaras av sättet att ta fram planer har blivit *hegemoniskt*, präglad av begreppsmässiga stadsideal som tillämpas på landsbygdens mindre orter. Där en fråga om doktrinär begrepps användning, att applicera stad på allt.

En generell bild som framkommit i granskningen av materialet är att förhållning och omvärldsanalys skiljer sig mot vad som framställs i planerna och vad som uttrycktes av tjänstemännen under intervjuerna. Det kan antas botten i att de kommunala planerna är politiska dokument och att tjänstemännen under intervjuerna kunde förhålla sig mer fritt utifrån sina egna uppfattningar och sin egen profession. Det är tydligt att den politiska viljan att tala om en utveckling av hela kommunen är en sak, det politiska genomförandet en annan. Det är också en fråga om ansvarsutkrävande och ekonomiska resurser och skilda professionskulturer.

Resultatet för den här studien visar att det finns vissa tendenser gällande inomkommunala resonemang men också strategier gällande utvecklingen och planeringen i kommunerna. Det finns en ambition hos tjänstemännen att ta fram planer som går i hand med invånarnas upplevelser av sin ort. Vidare framkom resonemang kring alternativa tillvägagångssätt och synsätt gällande servicefördelning, att fördela resurserna i kommunen där det finns bäst underlag och förutsättningar. Något som ytterligare framkom var att det kan vara lättare att få gehör från förtroendevalda politiker genom påtryckningar från medborgarna.

Slutligen, ett behov som lyftets i alla kommuner var tydligare strategier och handlingsplaner i förhållande till de kommunala planerna utifrån genomförande och uppföljning, det bland annat för att öka tydligheten mot invånarna i orterna genom tydliga prioriteringar och avvägningar. Slutsatsen är att tjänstemännen anser att det finns ett behov av att förändra synsätten och tillvägagångssätten för att ta fram och arbeta med kommunala planer. Utformningen av planer kan därmed anses behöva förändras. Det går att uttyda ett behov av att se bortom rådande ideal och tankesätt. Det främst gällande upprättandet av planer och planering i mindre orter som präglas av en implementering av stadsmässiga ideal och normer. Det kan anses som alltför orealistiska tanke- och tillvägagångssätt eftersom orters kontextuella förutsättningar och behov samt faktorer som den demografiska utvecklingen faller ur fokus

REFERENSLISTA

- Allmendinger, P. (2009). *Planning theory*. 2. ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Alvesta kommun. (2014). *Fördjupad översiktsplan för Moheda*.
- Bergström, G. Boréus, K. (2000). *Textens mening och makt*. Studentlitteratur, Lund.
- Brante, T. (2009). "Vad är en profession? – Teoretiska ansatser och definitioner", i *Vetenskap för profession*, Rapport nr 8/2009: s. 15-34.
- Bryman, A. (2013). *Samhällsvetenskapliga metoder*, andra upplagan, Liber, Stockholm.
- Creswell, J. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (2nded.) Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Denscombe, M. (2006). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Studentlitteratur, Polen.
- Erlingsson, G. Moodysson, H. Öhrvall, R. (2011). Regional och lokal tillväxtpolitik – Vad kan och bör offentliga aktörer göra?. *Tillväxtanalys*, Working paper/PM 2011:28, Östersund http://www.tillvaxtanalys.se/download/18.1d7fbce414d2f83fc7687385/1431430464365/WP_PM_2011_28.pdf (Hämtad 2016-03-21).
- Erlingsson, G. (2015). Krympande småkommuner undviker planera för framtiden. *Dagens Samhälle*, 2 april. <http://www.dagensamhalle.se/nyhet/krympande-smakommuner-undviker-planera-foer-framtiden-14744> (Hämtad 2016-03-21).
- Faludi, A. (1989). Perspectives on planning doctrine. *The Built Environment* 15: s. 57-64.
- Faludi, A & van der Valk, A. (1994). *Rule and order: Dutch planning doctrine in the twentieth century*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Faludi, A. (1996). European planning doctrine: A bridge too far? *Journal of Planning Education and Research* 16 (1) s. 41-50.
- Faludi, A. (2000). The Performance of Spaital Planning. *Planning Practice & Research*, Vol 15, No 4. S.299-318.
- Faludi, A. (2001). The application of the European Spatial Development Perspective: Evidence from the North-West Metropolitan Area. *European Planning Studes*, Vol. 9, No 5. s. 663-675.
- Forsberg, G. (1996). Landsbygdens nykolonisation – en brokig bild växer fram. I Hans Månsson (red.). *Med periferin i centrum - Om landsbygden som motor i en långsiktigt hållbar utveckling*. Glesbyggsverket Östersund, Bräcke tryckeri, Bräcke, s. 31-46.

Forsberg, G. (2013). Landsbygder i omvandling. I Gunnel Forsberg (red.). *Planeringens utmaningar och tillämningar*. Liber AB, Stockholm. s. 203-214.

Fjertorp, J. (2012). Bör kommuner eftersträva befolkningstillväxt?. ekonomisk debatt, Nr 3 2012 årgång 40, s. 19-25.

Flyvbjerg, B. (2006). "Five Misunderstandings About Case-Study Research". *Qualitative Inquiry*, vol. 12, no. 2, April 2006, s. 219-245.

Gramsci, A. (1967). En kollektiv intellektuell. Bohusläningens AB, Uddevalla 1967.

Hjern, B. (1996). Lokal mångfald som kaos eller demokratisk fördjupning. I Hans Månsson (red.). *Med periferin i centrum - Om landsbygden som motor i en långsiktigt hållbar utveckling*. Glesbygdsverket Östersund, Bräcke tryckeri, Bräcke, s.47-72.

Kommunallagen (1991:900)

Korpi, M. (2004). Kapitel 3. En möjlig svensk befolkningsframtid?. I Westholm, E. Amcoff, J, Gossas, M, Korpi, M (red). Att leva med befolkningsförändringar - demografiska utmaningar och kommunernas handlingsutrymme, Å jour en serie kunskapsöversikter från Svenska kommunförbundet, nr 9, s.25-48.

Kåks, H. Westholm, E. (1994). En plats i tillvaron – Studier om flyttning till landsbygden. DFR-rapport 1994:8, Dalarnas forskningsråd. Sahlanders Grafiska AB, Falun.

Länsstyrelsen Kronobergslän. (2005). Små orters utvecklingsförutsättningar inom den svenska BALTSURD-regionen. Våra samhällen, Town and Regional Analyses.

Länsstyrelsen Kronobergslän (2014). SWOT-analys inför landsbygdsprogrammet 2014-2020 I Kronobergslän. Version 2013-10-14. http://www.helasverige.se/fileadmin/user_upload/LBR/Kronoberg/Dokument/SWOT_version_20131014.pdf(Hämtad 2016-03-09).

Länsstyrelsen Kronobergslän (u.å). Fakta om Kronobergs län. <http://www.lansstyrelsen.se/kronoberg/Sv/om-lansstyrelsen/om-lanet/Pages/index.aspx> (hämtad 2016-03-09).

Malmberg B, Korpi K. (2000). Befolkningsutveckling och välfärd. Volym 8 Regionalpolitiska utredningen, Fritzes offentliga publikationer.

Myrdal, J.(2008) Att begripa med begrep – den nya produktionen. I Birgitta Johansson (red.). *Ska hela Sverige leva?*. Forskningsrådet Formas, s. 37-48.

Roodbol-Mekkes, P. van der Valk, A. Altes Korthals, W. (2012). The Netherlands spatial planning doctrine in disarray in the 21st century. *Environment and Planning A* 44 (2) s. 377–395.

Rydin, Y. (2013). The future of planning – Beyond growth dependence. Policy press, University of Bristol.

Statistiska centralbyrån (SCB) (2010). Invånare per kvadratkilometer efter region och vart 5:e år BE0101T3, statistikdatabasen.

Statistiska centralbyrån (SCB) (2015). Folkmängden efter region, civilstånd, ålder, kön, tabellinnehåll och år. BE0101N1, statistikdatabasen.

Seale, C. (2012). Sampling. I Clive Seale (red.). Researching society and culture. SAGE Publications Ltd, London, tredje upplagan.

Syssner, J. (2012). Världens bästa plats, platsmarknadsföring, makt och medborgarskap, Nordic Academic Press: Lund.

Syssner, J. (2014). Politik för kommuner som krymper. Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings universitet: Linköping.

Svanström, S. (2015). Urbanisering – från land till stad. Publicerad: 2015-03-03 Nr 2015:96 Statistiskolan. SCB. <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Urbanisering--från-land-till-stad/> (hämtad 2016-03-10).

Tingsryds kommun. (2013). RYD 2030, Fördjupning av översiktsplanen Tingsryds kommun.

Tunström, M. (2009). På spaning efter den goda staden om konstruktioner av ideal och problem i svensk stadsbyggnadstradition. Johanneshov: TPB.

Vagnby, B. Jensen, O. (2002). From Slum Clearance to Urban Policy: Discourses and Doctrines in Danish Inner City Redevelopment. Housing, Theory and Society 19: s. 3–13.

Van der Valk, A & Faludi, A (1997). The Green Heart And the Dynamics Of Doctrine. Housing and the Built Environment, Vol 12 No. 1. s.57-75.

Växjö kommun (2013). Fördjupad översiktsplan – del Åryd.

Waldenström, C. (2008). Byarörelsen – på väg mot en ny professionalitet?. I Birgitta Johansson (red.). *Ska hela Sverige leva?*. Forskningsrådet Formas, s. 393-405.

Westholm, E. (2004). Kapitel 1. Inledning. I Westholm, E. Amcoff, J, Gossas, M, Korpi, M (red). Att leva med befolkningsförändringar - demografiska utmaningar och kommunernas handlingsutrymme, Å jour en serie kunskapsöversikter från Svenska kommunförbundet, nr 9, s. 7-8.

Westholm, E. (2004). Kapitel 2. Dynamik i långsamma landskap. I Westholm, E. Amcoff, J, Gossas, M, Korpi, M (red). Att leva med befolkningsförändringar - demografiska utmaningar och kommunernas handlingsutrymme, Å jour en serie kunskapsöversikter från Svenska kommunförbundet, nr 9, s.9-24.

Westholm, E, Waldenström C. (2008). Kunskap om landsbygden – Dags för en ny agenda!". Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier.

Westlund H, Pichler W. (2000). En ny grön våg? Glesbygdstillväxt under storstadsexpansionens 90-tal (2000) Hans Westlund, Wolfgang Pichler. Institutet för regionalforskning, Östersund.

Westlund, H. (2008). Kan hela Sverige leva som Gnosjö?. I Birgitta Johansson (red.). *Ska hela Sverige leva?*. Forskningsrådet Formas, s. 217-228.

Winther Jørgensen, M & Phillips, L. (2000). Diskursanalys som teori och metod. Lund: Studentlitteratur.

Yin, R. (2009). Case study research: design and methods. Fjärde upplagan. Thousand Oaks, Sage Publications. California.

Intervjukällor:

Informant V1. (Växjö kommun 2016). Tjänsteman, Växjö kommun. 2016. Intervju 19 april.

Informant T1, T2. (Tingsryd kommun 2016). Tjänstemän, Tingsryd kommun. 2016. Intervju 19 april.

Informant A1, A2. (Alvesta kommun 2016). Tjänstemän, Alvesta kommun. 2016. Intervju 20 april.

Transkriberingsmaterial finns tillgängligt vid förfrågan.

BILAGOR

Bilaga 1.

Kommun	Folkmängd		Procentuell
	Kronobergs län		befolkningsutveckling
	1995	2015	1995-2015
Lessebo	8959	8516	- 5 %
Uppvidinge	10389	9319	- 10 %
Markaryd	10609	9779	- 8 %
Tingsryd	14367	12260	- 15 %
Älmhult	15971	16168	1 %
Alvesta	19714	19581	- 1 %
Ljungby	27601	27638	0 %
Växjö	72767	88108	21 %

Tabell 1, Kronobergs läns åtta kommuner med folkmängd 1995 och 2015, den andra kolumnen visar den procentuella befolkningsutvecklingen i kommunerna (SCB 2015).

Bilaga 2.

Invånare per Km ² efter centralort/ort år 1995 och 2010 ⁶					
Kommun	Ort	År		Procentuell ökning bf. per Km ² 1995/2010	Fördjupad översiktsplan(år)
		1995	2010		
Växjö	Åryd	892	845	- 5 %	2013
Växjö	Växjö (centralort)	1803	2011	12 %	
Alvesta	Moheda	875	808	- 8 %	2014
Alvesta	Alvesta (centralort)	1321	1314	- 1 %	
Tingsryd	Ryd	815	686	- 16 %	2013
Tingsryd	Tingsryd (centralort)	950	857	- 10 %	

Tabell 1 visar den procentuella befolkningsutvecklingen per kvadratkilometer 1995-2010, för fallkommunernas centralorter och studiens fallorter. Tabellen visar även årtal för antagande av respektive fördjupad översiktsplan för fallorterna (SCB 2010).

⁶ Statistiken har valts ut för att visa på en generell befolkningsutveckling i kommunerna på sikt, som en följd av kraftig invandring under 2010-talet och framåt har nyare statistik valts bort.

Bilaga 3.

INTERVJUGUIDE

Inledning till intervju:

Berätta kort om syftet med min studie, varför jag vill genomföra intervjuer och vilka fler kommuner som ingår i studien.

Specificera mitt fokus. Jag vill undersöka hur kommunen som aktör tänker om planering, kommunens uppfattningar och omvärldsbild.

- Jag vill intervjua tjänstemän som representanter för kommunen för att få en bild av vilken syn de har på planeringen samt hur politiken påverkar planer bland annat i uttalanden i de fördjupade översiktsplanerna och hur de tänker om orternas utveckling.

Nämna att jag är medveten om att orterna kan påverkas av en stor inflyttning av nyanlända flyktingar, men att det inte är mitt fokus. Mitt fokus är snarare hur de ser på orternas utveckling och ur ett långsiktigt perspektiv.

Etiska grundfrågor:

- Får jag spela in intervjun?
- Får jag publicera det du säger? (hänvisa till tillexempel informant vid kommunen).

1. Hur ser ni i kommunen på expansion respektive stagnation i kommunens orter/tätorter?

1.B. Vilka är dina generella erfarenheter i frågan gällande stagnation?

2. Ser ni i kommunen stagnation i orter/övriga kommundelar som ett förekommande fenomen?

2.B. Hur ser eventuella specifika förhållningsätt, eller strategier inom kommunen ut gällande stagnerande orter/kommundelar?

3. Vad har du haft för roll i arbetet med fördjupade översiktsplanen?

Om informanten inte har varit med i processen,

→ hur insatt är du i planen, vad har du för "relation" till den fördjupade översiktsplanen?

4. Hur ser ni i kommunen på ortens utveckling?

4.B. Vilka översiktliga målsättningar/fokusområden skulle du säga finns i planen?

5. Går planens målsättningar och fokus att koppla an till till exempel underliggande värden/förhållningar för hur kommunen i stort tänker (till exempel från de kommunala politikerna som tjänstemän).

5.B. Vilka mål är det som är i fokus, politiskt och planeringsmässigt?

– Vilka mål är utpekade i andra eller tidigare kommunala dokument som översiktsplaner och visioner och liknande?

6. Hur ser ni i kommunen på utvecklingen av orten i framtiden?

Avslutning:

- Erbjud informanten möjlighet att påpeka eller flika in med saker som eventuellt inte tagits upp som han/hon anser bör tas upp.
- Avsluta intervjun tydligt, glöm inte bort att tacka informanten för att han/hon tog sig tid att ställa upp.
- Kan jag höra av mig om det är något som behöver kompletteras?